

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

**Η μουσική στα Καταστήματα Κράτησης: διερεύνηση του βιώματος
των εκπαιδευτικών μουσικής και των κοινοτικών μουσικών**

Καλλιόπη Παπαγιάννη

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Μίτση Ακογιούνογλου

Διπλωματική Εργασία υποβληθείσα στο Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου, ως μέρος των
απαιτήσεων για την ολοκλήρωση του προπτυχιακού κύκλου σπουδών με Κατεύθυνση Μουσικής
Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας της Μουσικής

Κέρκυρα, Ιούνιος 2024

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

«ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ»

**Η μουσική στα Καταστήματα Κράτησης: διερεύνηση του βιώματος
των εκπαιδευτικών μουσικής και των κοινοτικών μουσικών**

Καλλιόπη Παπαγιάννη

Επιτροπή αξιολόγησης:

- 1. Μίτσου Ακογιούνογλου**
- 2. Ζωή Διονυσίου**
- 3. Ρεγγίνα Σαλτάρη**

Κέρκυρα, Ιούνιος 2024

Τίτλος: Η μουσική στα Καταστήματα Κράτησης: διερεύνηση του βιώματος των εκπαιδευτικών μουσικής και των κοινοτικών μουσικών

© 2024 Καλλιόπη Παπαγιάννη

ALL RIGHTS RESERVED

Απαγορεύεται η δημοσίευση και η ολική ή μερική ή περιληπτική αναπαραγωγή ή αναδημοσίευση κατά παράφραση ή διασκευή του υλικού αυτής της έκδοσης και η με οποιοδήποτε τρόπο αναπαραγωγή (φωτοτυπία, ηλεκτρονική ή μηχανική αναπαραγωγή, καταγραφή σε ηλεκτρονικό σύστημα ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο), σύμφωνα με το νόμο 2121/93 και τους λοιπούς κανόνες Δικαίου περί Πνευματικής ιδιοκτησίας, χωρίς την έγγραφη άδεια του/της συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Τμήμα Μουσικών Σπουδών του Ιονίου Πανεπιστημίου δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του/της συγγραφέα εκ μέρους του Τμήματος (Ν.5343/32 αρ.202 παρ.2).

Η μουσική στα Καταστήματα Κράτησης: διερεύνηση του βιώματος των εκπαιδευτικών μουσικής και των κοινοτικών μουσικών

Περίληψη

Σε διάφορες χώρες του εξωτερικού, η ένταξη της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης υποστηρίζεται από ιδιωτικούς οργανισμούς, οι οποίοι διοργανώνουν μία ποικιλία μουσικών παρεμβάσεων, όπως πρότζεκτ μουσικής παραγωγής και σύνθεσης, τη δημιουργία χορωδιών κ.ά. Στην Ελλάδα, η ενασχόληση του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση με τη μουσική, πραγματοποιείται μέσω των εκπαιδευτικών δομών που λειτουργούν στα πλαίσια των Καταστημάτων Κράτησης και μέσω εθελοντικών ή ιδιωτικά χρηματοδοτούμενων δράσεων. Οι εκπαιδευτικές δομές εντός των Γενικών Καταστημάτων Κράτησης, περιορίζονται κυρίως στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας Καταστημάτων Κράτησης, τα οποία είναι μόλις δώδεκα. Η μουσική στα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας εντάσσεται στα πλαίσια ενός μαθήματος -ή γραμματισμού, όπως αποκαλούνται στα πλαίσια των ΣΔΕ-, που ονομάζεται Πολιτισμική-Αισθητική Αγωγή και ενίοτε αναλαμβάνεται από εκπαιδευτικούς μουσικής. Για την ένταξη της μουσικής σε Καταστήματα Κράτησης του εξωτερικού, παρατηρείται πλούσια βιβλιογραφία, ενώ η ερευνητική δραστηριότητα συνεχώς αυξάνεται. Ωστόσο, ελάχιστες είναι οι έρευνες που αφορούν την ελληνική πραγματικότητα ή που είναι γραμμένες στην ελληνική γλώσσα. Η παρούσα ποιοτική έρευνα, εξετάζει τη συμβολή της ένταξης της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης, τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μουσικοί κατά την απασχόλησή τους και τις προϋποθέσεις που δύναται να ενισχύσουν την ομαλή λειτουργία της μουσικής εκπαίδευσης και των μουσικών δράσεων σε αυτά τα πλαίσια. Συλλέχθηκαν δεδομένα μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων, κατά τις οποίες τέσσερις εκπαιδευτικοί μουσικής και τέσσερις κοινοτικοί μουσικοί από διάφορα μέρη της Ελλάδας, μοιράστηκαν τις απόψεις τους, τις εμπειρίες τους και τις προκλήσεις που αντιμετώπισαν κατά την απασχόλησή τους σε Γενικά Καταστήματα Κράτησης.

Λέξεις κλειδιά: Μουσική εκπαίδευση, Κοινοτική μουσική, Καταστήματα Κράτησης, Ελλάδα

Music in Correctional Facilities: the investigation of music teachers and community musicians' experiences

Abstract

In various countries abroad, the inclusion of music in Correctional Institutions is supported by private organizations, which organize a variety of musical interventions, such as music production and composition projects, the creation of choirs, etc. In Greece, the involvement of people in custody in music is carried out through the educational structures operating within the Correctional Institutions and through voluntary or privately funded activities. The educational structures within the Correctional Institutions are mainly limited to the Second Chance Schools, of which there are only twelve. Music in the Second Chance Schools is part of a course - or literacy, as they are called within the SCSs - called Cultural-Aesthetic Education, sometimes undertaken by music teachers.

There is ample literature on the inclusion of music in Correctional Institutions abroad, while research studies are constantly increasing. However, there are very few studies that relate to the Greek reality or that are written in the Greek language. The present qualitative research examines the contribution of the inclusion of music in Correctional Institutions, the problems faced by musicians during their employment and the conditions that can enhance the smooth functioning of music education and music activities in these contexts. Data was collected through semi-structured interviews, during which four music teachers and four community musicians from different parts of Greece shared their views, their experiences and the challenges they faced during their involvement in Correctional Institutions.

Keywords: Music Education, Community music, Correctional Institutions, Greece

Πίνακας περιεχομένων

Ορίζοντας και προσδιορίζοντας το πλαίσιο	1
Α' Μέρος-Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας	2
1. Ο θεσμός των Καταστημάτων Κράτησης	2
1.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή	2
1.2. Το πλαίσιο των φυλακών στην Ελλάδα	4
1.3. Η εκπαίδευση στα Καταστήματα Κράτησης	6
2. Από τις τέχνες στην κοινότητα στη μουσική στην κοινότητα	9
2.1. Τέχνες στα Καταστήματα Κράτησης	10
2.2. Μουσική στα Καταστήματα Κράτησης	11
2.3. Η συμβολή της μουσικής ενασχόλησης	13
Β' Μέρος-Η έρευνα και τα αποτελέσματά της	16
3. Ερευνητικός σχεδιασμός	16
3.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	16
3.2. Οι συμμετέχοντες	16
3.3. Συλλογή δεδομένων και τρόπος ανάλυσης	17
3.4. Ηθική και δεοντολογία της έρευνας	18
3.5. Διασφάλιση της αξιοπιστίας και εγκυρότητας	18
3.6. Περιορισμοί της μελέτης	19
4. Ανάλυση θεματικών κατηγοριών	19
4.1. Η σημασία της μουσικής εντός Καταστημάτων Κράτησης	20
4.2. Η ανάγκη της δια βίου μάθησης και εξειδίκευσης	21
4.3. Αντιλήψεις και προκαταλήψεις	23
4.4. Προκλήσεις και ευκαιρίες	25
4.5. Η στόχευση της μουσικής συνάντησης	25
4.6. Η μουσική εκπαίδευση και η κοινοτική μουσική σε διάλογο και αντίλογο ..	27
5. Συμπεράσματα της έρευνας	28
6. Αναστοχασμοί και προτάσεις	33
Βιβλιογραφία	36
Παραρτήματα	41
Παράρτημα Α Ερωτήσεις συνεντεύξεων.....	41
Παράρτημα Β Παράδειγμα έντυπου συναίνεσης	43
Παράρτημα Γ Αποσπάσματα μεταγραφών	45

Ορίζοντας και προσδιορίζοντας το πλαίσιο

Υπάρχουν τέσσερις έννοιες που είναι σημαντικό να ορισθούν από την αρχή, ώστε να προσδιοριστεί για τον αναγνώστη το ευρύτερο πλαίσιο της μελέτης.

Καταστήματα Κράτησης: Ως Καταστήματα Κράτησης ορίζονται τα πλαίσια στα οποία λαμβάνει χώρα η ποινική, διοικητική, ψυχιατρική ή άλλη μορφή στέρησης της ελευθερίας (Νικολακόπουλος, 2016). Η εστίαση της παρούσας μελέτης αφορά τα Γενικά Καταστήματα Κράτησης στα οποία, σύμφωνα με το άρθρο 17 του ποινικού κώδικα, λαμβάνει χώρα η ποινική και διοικητική στέρηση της ελευθερίας ενηλίκων (Διαδικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων, 2017).

Μουσική στην κοινότητα: Δεν υπάρχει ένας μοναδικός και σαφής ορισμός της μουσικής στην κοινότητα. Η παρούσα μελέτη ασπάζεται τον χαρακτήρα που της προσδίδει ο Higgins (2012), ως μία ενεργή παρέμβαση μεταξύ ενός μουσικού συντονιστή και των συμμετεχόντων. Αντίστοιχα, οι όροι κοινοτικοί μουσικοί ή μουσικοί στην κοινότητα χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν τους συμμετέχοντες στην έρευνα, που πραγματοποίησαν μουσικές δράσεις εντός Καταστημάτων Κράτησης. Ο τρόπος λειτουργίας αυτών των μουσικών δράσεων αντιστοιχεί στην περιγραφή που ο Higgins (2012) αποδίδει στην κοινοτική μουσική. Ωστόσο οι όροι κοινοτικοί μουσικοί ή μουσικοί στην κοινότητα, δεν αντικατοπτρίζουν σε κάθε περίπτωση τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι οι συμμετέχοντες αυτοπροσδιορίζονται.

Παραβατικότητα και Εγκληματικότητα: Η παραβατικότητα και η εγκληματικότητα είναι όροι που στη νομική επιστήμη έχουν την ίδια σημασία. Σύμφωνα με τον Κωνσταντίνου (2016, σ. 1863), ως παραβατική ορίζεται κάθε «μη κοινωνικά αποδεκτή συμπεριφορά, που αντιβαίνει σε νομικό-ποινικό κανόνα». Οι διαφορές των δύο όρων αφορούν τη μεγαλύτερη βαρύτητα που συχνά αποδίδεται στον όρο εγκληματικότητα και το διαφορετικό νόημα που λαμβάνει ο όρος παραβατικότητα, στα πλαίσια της παραβατικότητας των ανηλίκων (Κωνσταντίνου, 2016). Η παρούσα μελέτη ασχολείται με τον ενήλικο πληθυσμό που τελεί υπό κράτηση και οι όροι εγκληματικότητα και παραβατικότητα χρησιμοποιούνται ως ταυτόσημοι.

Α' Μέρος-Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας

1. Ο Θεσμός των Καταστημάτων Κράτησης

Στα Καταστήματα Κράτησης εκτελείται η ποινή της στέρησης της ελευθερίας, η οποία αποτελεί τον πλέον διαδεδομένο και μοναδικό αποδεκτό τρόπο κοινωνικής αντίδρασης έναντι της εγκληματικότητας. Ωστόσο, έως και τα τέλη του 18^{ου} αιώνα, η ποινή του εγκλεισμού αποτελούσε μόνο μία από τις διάφορες μεθόδους που χρησιμοποιούνταν για την ποινική καταστολή. Κατά τον 18^ο αιώνα, πραγματοποιήθηκαν μεταβολές στο σωφρονιστικό σύστημα της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, που οδήγησαν στην καθιέρωση της στέρησης της ελευθερίας ως την κύρια ποινή των παραβατών. Οι μεταβολές αυτές σταδιακά επιβλήθηκαν παγκοσμίως μέσω της αποικιοκρατίας. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα ο θεσμός των Καταστημάτων Κράτησης να μελετάται μέσω των εξελίξεων του σωφρονιστικού συστήματος της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής, που οδήγησαν στη συστηματική χρησιμοποίησή τους (Coyle, 2023· Τσιλίκης & Γάκου, 2018· Morris & Rothman, 1995).

1.1. Σύντομη ιστορική αναδρομή

Η πρακτική της στέρησης της ελευθερίας εντοπίζεται στην ιστορία από τους αρχαίους πολιτισμούς της Ελλάδας, της Αιγύπτου και της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας, έως και σήμερα (Morris & Rothman, 1995). Βασική διαφορά αποτελεί ο τρόπος χρήσης και ο σκοπός της. Τα Καταστήματα Κράτησης χρησιμοποιούνταν ως χώροι κράτησης ανθρώπων που περίμεναν να κηρυχθούν αθώοι ή ένοχοι, ή ανέμεναν την απόφαση περί του τύπου της ποινής που θα τους αποδιδόταν, για το αδίκημα στο οποίο καταδικάστηκαν (Coyle, 2023). Συνήθεις ποινές ήταν οι σωματικές, όπως τα διάφορα βασανιστήρια και η θανατική ποινή, ή ποινές όπως η εξορία, τα πρόστιμα κ.ά. Ο εγκλεισμός του παραβάτη σπάνια αποτελούσε τη μοναδική ποινή του και μόνο για εγκλήματα με μικρή βαρύτητα (Φουκώ, 1989· Coyle, 2023).

Η σταδιακή εξάλειψη των σωματικών ποινών και η αντικατάστασή τους με την ποινή της στέρησης της ελευθερίας ήταν απόρροια ποικίλων παραγόντων, όπως οι κοινωνικές, θρησκευτικές, οικονομικές, πολιτικές και δημογραφικές αλλαγές, οι οποίες χαρακτήρισαν τον 17^ο και τον 18^ο αιώνα (Rubin & Deflem, 2019). Σημαντικές επιρροές άσκησαν και οι ιδεολογίες της Γαλλικής Επανάστασης, το κίνημα του Διαφωτισμού, καθώς και η ίδρυση και οι ιδεολογίες της κλασικής σχολής του σωφρονιστικού συστήματος (Φραντζεσκάκης, 1990· Coyle, 2023· Μπαμπασίκας, 2017).

Οι μεταβολές του σωφρονιστικού συστήματος της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής αποτέλεσαν μέρος μιας διαδικασίας μη γραμμικής ή μονότροπης, όπως τη χαρακτηρίζει ο Φουκώ (1989). Στο έργο του «Επιτήρηση και τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής», περιγράφει την ιδιαίτερη βαρύτητα που δόθηκε αρχικά στον δημόσιο χαρακτήρα των βασανιστηρίων. Η παρουσία του λαού απαιτούνταν για την ολοκλήρωσή τους, καθώς αποτελούσαν μέσο παραδειγματισμού και εκφοβισμού (Φουκώ, 1989). Με τον χρόνο όμως, η δημόσια εκτέλεση των βασανιστηρίων μετατράπηκε σε χώρο εξεγέρσεων και αποδοκιμασίας της εξουσίας (Morris & Rothman, 1995). Αφενός, ο τελετουργικός τρόπος εκτέλεσης των βασανιστηρίων εξισώθηκε με το ίδιο το έγκλημα, καθώς συχνά το ξεπερνούσε σε βιαιότητα. Έπειτα, τέθηκε υπό αμφισβήτηση η αποτελεσματικότητα των σωματικών ποινών ως πολιτικής κατά της εγκληματικότητας (Φουκώ, 1989). Χαρακτηριστικά, ο Ιταλός φιλόσοφος και εγκληματολόγος Cesare Beccaria, στην πραγματεία του «Περί εγκλημάτων και ποινών», εξηγεί πως η θανατική ποινή χρησιμοποιείτο για μία πληθώρα εγκλημάτων ποικίλης βαρύτητας. Ως αποτέλεσμα, οι δικαστές άφηναν συχνά ελεύθερους, αποδεδειγμένα ένοχους εγκληματίες. Υποστήριζε πως μία ηπιότερης μορφής ποινή, η οποία θα επιβάλλεται σε όλες τις περιπτώσεις, θα είχε καλύτερα αποτελέσματα στην αποτροπή του λαού από την εγκληματικότητα (Beccaria, 1764, όπως αναφέρεται στο Rubin & Deflem, 2019).

Στα τέλη του 18^{ου} αιώνα και τις αρχές του 19^{ου}, παρατηρήθηκαν προσπάθειες συγκάλυψης του θεάματος των βασανιστηρίων, καλύπτοντας το σώμα στο οποίο επιτελούνταν (Φουκώ, 1989). Η απομάκρυνση από τον επιτηδευμένα αποκρουστικό, και κατά συνέπεια εκφοβιστικό, χαρακτήρα των σωματικών ποινών σύμφωνα με τον Φουκώ, σηματοδοτεί την οριστική εξάλειψή τους. Όπως αναφέρει, «το τελευταίο ίχνος των

μεγάλων βασανιστηρίων είναι η ίδια ή ακύρωσή τους: ένα πανί για να κρύψει ένα σώμα» (Φουκώ, 1989, σελ. 24).

Με την εξάλειψη των σωματικών ποινών και την καθιέρωση της ποινής του εγκλεισμού, παρατηρείται η γέννηση και εξάπλωση μιας σειράς σωφρονιστικών συστημάτων όπως το ωβούρνειο, πενσυλβανικό κ.ά., που εκφράζουν τις διάφορες τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν για την επιβολή της πειθαρχίας εντός Καταστημάτων Κράτησης. Χαρακτηρίστηκαν από τη σταδιακά αυξανόμενη βαρύτητα που τέθηκε προς την αναμόρφωση των παραβατών, την απόκτηση καλύτερων συνθηκών διαβίωσης στα Καταστήματα Κράτησης και την ομαλή επανένταξη των αποφυλακισμένων στην κοινωνία. Παρ' όλα αυτά, δέχτηκαν αρνητικές κριτικές εκ των έσω, από τα πρώτα κιόλας βήματά τους (Φουκώ, 1989). Αρχικά, αμφισβητήθηκε η αποτελεσματικότητα της ποινής της στέρησης της ελευθερίας στην αναμόρφωση του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση. Έπειτα, παρατηρήθηκαν προβλήματα που μέχρι και σήμερα προσπαθεί να αντιμετωπίσει η παγκόσμια κοινότητα, όπως η συνεχής αύξηση του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση και η υπερπληρότητα των Καταστημάτων Κράτησης. Δεν έχει εντοπιστεί όμως, άμεση συσχέτιση ανάμεσα στα αυξανόμενα ποσοστά φυλάκισης και τα ποσοστά της εγκληματικότητας (Coyle, 2023). Στις μέρες μας, μέρος της λύσης επιχειρεί να αποτελέσει η χρήση εναλλακτικών ποινών που λειτουργούν παράλληλα ή αντικαθιστούν την ποινή της στέρησης της ελευθερίας. Ειδικότερα χρησιμοποιούνται ποινές όπως η κοινωνική εργασία, η υφ' όρων απόλυση, η αναστολή εκτέλεσης της ποινής, καθώς και ο θεσμός των ημερήσιων χρηματικών προστίμων (Δημητράτος, 2016).

1.2. Το πλαίσιο των φυλακών στην Ελλάδα

Το σωφρονιστικό σύστημα της Ελλάδας, ακολούθησε παρόμοια πορεία με αυτό της υπόλοιπης Ευρώπης και Βόρειας Αμερικής. Από το τιμωρητικό πρότυπο της πρώτης σωφρονιστικής νομοθεσίας του 1834 (Ασημακόπουλος & Μετάφας, 2008), στράφηκε στην αναμόρφωση της προσωπικότητας του κρατουμένου και έπειτα στην κοινωνική επανένταξη και άμβλυνση των δυσμενών συνεπειών της στερητικής της ελευθερίας ποινής (Τσιλίκης & Γάκου, 2018).

Τα Καταστήματα Κράτησης που λειτουργούν στη χώρα μας είναι 34 και χωρίζονται σε Γενικά Α' τύπου, Γενικά Β' τύπου, Ειδικά και Θεραπευτικά (Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, χ.χ.: Διαδικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων, 2017). Όπως αναφέρεται στο άρθρο 17 του ποινικού κώδικα, κατά κανόνα, στα Γενικά Καταστήματα Α' τύπου κρατούνται οι υπόδικοι, όσοι δηλαδή περιμένουν να δικαστούν, οι κρατούμενοι για χρέη και οι κατάδικοι σε σχετικά σύντομες ποινές φυλάκισης. Οι υπόλοιποι κρατούνται στα Γενικά Καταστήματα τύπου Β'. Ως Ειδικά Καταστήματα Κράτησης χαρακτηρίζονται τα Αγροτικά Καταστήματα, η Κεντρική Αποθήκη Υλικού Καταστημάτων Κράτησης (ΚΑΥΚΚ), τα Καταστήματα Κράτησης Νέων και τα Κέντρα Ημιελεύθερης Διαβίωσης (Διαδικτυακός Τόπος Διαβουλεύσεων, 2017).

Κατά τη 1η Ιανουαρίου του 2024, σύμφωνα με την ιστοσελίδα του Υπουργείου Προστασίας του Πολίτη (<https://www.ggar.gov.gr/>), ο συνολικός πληθυσμός των κρατουμένων, ανέρχεται στους 10.242. Το 54% του συνόλου, δηλαδή οι 5.562 είναι αλλοδαποί, ενώ οι γυναίκες που τελούν υπό κράτηση απαρτίζουν σχεδόν το 5%, καθώς είναι μόλις 496 (Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη, χ.χ.). Τα τελευταία χρόνια, το ποσοστό των αλλοδαπών που τελούν υπό κράτηση αποκλίνει ελάχιστα. Επιπλέον, σύμφωνα με στοιχεία του 2016, χαρακτηρίζεται από εθνοπολιτισμική ετερογένεια, με άτομα από 68 διαφορετικές χώρες καταγωγής (Βαρβατάκος, 2016). Η υπερεκπροσώπηση των μειονοτήτων κάθε χώρας, κυρίως των φυλετικών, στα Καταστήματα Κράτησης, είναι παγκόσμιο φαινόμενο (Coyle, 2023). Στη συνέχεια, λόγω του μικρού ποσοστού τους, τα αμιγώς γυναικεία Καταστήματα Κράτησης που λειτουργούν είναι μόνο δύο και σε αυτά παραμένει η συντριπτική πλειοψηφία τους, ενώ ένας πολύ μικρός αριθμός παραμένει σε γυναικείες πτέρυγες ανδρικών Καταστημάτων Κράτησης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο γυναικείος πληθυσμός, ως επί το πλείστον, να παραμένει σε καταστήματα απομακρυσμένα από την οικογένεια τους και από οποιονδήποτε άλλο κοινωνικό δεσμό (Πιτσελά, 2016).

Το σωφρονιστικό σύστημα της Ελλάδας βρίσκεται αντιμέτωπο με αρκετά ζητήματα, όπως αυτό του συνωστισμού και των ακατάλληλων συνθηκών διαβίωσης που έχουν παρομοιαστεί με βασανιστήρια, όπως για παράδειγμα η έκθεση σε υψηλές ή πολύ χαμηλές θερμοκρασίες, κελιά παραμονής χωρίς εξαερισμό κ.ά. (Κουλούρης, 2020: Χατζηθεοδώρου, 2016). Στη χώρα μας, δεν είναι τόσο διαδεδομένες ή εύχρηστες οι εναλλακτικές ποινές, όπως η κοινωφελής εργασία και η κατ' οίκων ηλεκτρονική

επιτήρηση, που αποσκοπούν στην αποσυμφόρηση των φυλακών και την εξομάλυνση της επανένταξης των κρατούμενων στην κοινωνία (Δημητράτος, 2016· Mavridis, 2021).

Κατά τον Βαρβατάκο (2016), ο ουσιαστικός λόγος αυτών των συνθηκών κράτησης, οφείλεται στην προσπάθεια γεφύρωσης των δύο στόχων της ποινής του εγκλεισμού, την τιμωρία και την αναμόρφωση του παραβάτη. Ένα σωφρονιστικό σύστημα που αποσκοπεί αποκλειστικά στην αναμόρφωση δεν θα αντιμετώπιζε τα προαναφερθέντα προβλήματα. Η τιμωρητική ιδιότητα του εγκλεισμού φαίνεται να υπερτερεί και να δημιουργεί συνθήκες που υπό άλλες περιπτώσεις δεν θα ήταν αποδεκτές. Η άποψη του Βαρβατάκου (2016), συμβαδίζει και με τα αποτελέσματα ερευνών που παρατίθενται από τον Μπαμπασίκα (2015). Για παράδειγμα, το 80% του ερωτηθέντος πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση θεωρεί πως στις ελληνικές φυλακές δεν γίνεται σωφρονισμός, ενώ σε μία άλλη έρευνα, το 59% θεωρεί πως σκοπός της φυλακής είναι η τιμωρία, άποψη που ασπάστηκαν και πολλοί από τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους (Μπαμπασίκας, 2015). Τέλος, η χώρα μας κατέχει τα υψηλότερα ποσοστά κρατούμενων με ισόβιες ή από 20 έτη και άνω ποινές, σε όλη την Ευρώπη. Παρ' όλα αυτά, σύμφωνα με ευρήματα του 2010, το 87% των Ελλήνων θεωρεί πως οι ποινές των παραβατών θα έπρεπε να είναι πιο αυστηρές (Κουλούρης, 2020· Χατζηθεοδώρου, 2016).

1.3. Η εκπαίδευση στα Καταστήματα Κράτησης

Παγκοσμίως, έρευνες αποδεικνύουν πως το μορφωτικό επίπεδο των κρατούμενων είναι χαμηλό, καθώς παρουσιάζουν υψηλά ποσοστά μαθητικής διαρροής, με πολλούς να έχουν εγκαταλείψει πρόωρα την υποχρεωτική εκπαίδευση (Δημητρούλη et al., 2006· Μπιτσάκος, 2023). Η ελλιπής εκπαίδευση του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση, αλλά και ο στιγματισμός και η περιθωριοποίηση που αντιμετωπίζουν σε συνέχεια της αποφυλάκισής τους, οδηγούν μεταξύ άλλων, στα παγκοσμίως χαμηλά ποσοστά εργασιακής απασχόλησης των αποφυλακισμένων (Δημητρούλη et al., 2006· Μπιτσάκος, 2023).

Τα πρώτα μαθήματα για κρατούμενους πραγματοποιήθηκαν το 1789 σε φυλακή της Φιλαδέλφειας στην Αμερική, έπειτα από πρωτοβουλία του ιερέα της φυλακής William

Rogers. Από τότε και για τον επόμενο αιώνα, η εκπαίδευση των κρατουμένων είχε θρησκευτικό χαρακτήρα. Πρωτοπόρος και θεμελιωτής μιας πιο γενικευμένης εκπαίδευσης του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση, υπήρξε ο Zebulon Brockway, ενώ ιδιαίτερη ήταν και η συνεισφορά των Thomas Mott Osborne και Austin MacCormick (Δημητρούλη et al., 2006).

Τα οφέλη της εκπαίδευσης των κρατουμένων είναι ποικίλα. Αρχικά, αποτελεί έναν τρόπο δημιουργικής και ευχάριστης εκμετάλλευσης του ελεύθερου χρόνου, βοηθάει τους κρατούμενους να ξεφύγουν από την καθημερινότητά τους, προσφέρει το αίσθημα της ελπίδας για ένα καλύτερο μέλλον και βοηθάει στην ανάπτυξη της αυτοπεποίθησης και τη διαχείριση του άγχους. Επιπλέον, συμβάλει στη διατήρηση ενός θετικού κλίματος συμβίωσης στη φυλακή, καθώς οδηγεί στη μείωση των βίαιων περιστατικών (Ξανθόπουλος, 2019· Δημητρούλη et al., 2006· Λιναρδάτου & Μανούσου, 2014). Έπειτα, η εκπαίδευση υποστηρίζει την κοινωνική επανένταξη των κρατουμένων καθώς μέσω της τριβής με τους συμμαθητές και τους εκπαιδευτές τους, αναπτύσσουν κοινωνικές δεξιότητες και αποδεκτούς τρόπους αλληλεπίδρασης, αλλά και μειώνει τις πιθανότητες υποτροπής σε παραβατικές συμπεριφορές (Bazos & Hausman, 2004· Δημητρούλη et al., 2006). Συμπερασματικά, η εκπαίδευση του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση έχει την δυνατότητα να εξυπηρετήσει την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας, αλλά και το μετριασμό των προβλημάτων του σωφρονιστικού συστήματος, όπως αυτό του υπερπληθυσμού.

Η εκπαίδευση στα Καταστήματα Κράτησης, συνδέεται με βασικούς παράγοντες που οδηγούν στη μείωση της εγκληματικότητας, όπως οι καλύτερες εργασιακές ευκαιρίες και το συνεπώς αυξημένο εισόδημα (Ξανθόπουλος, 2019· Bazos & Hausman, 2004). Η συμβολή της εκπαίδευσης στη μείωση των ποσοστών υποτροπής σε παραβατικές συμπεριφορές είναι αισθητή και αρκετά μεγαλύτερη από αντίστοιχα κοινωνικά προγράμματα που λαμβάνουν χώρα στα Καταστήματα Κράτησης (Aos et al., 2006). Επιπλέον, το κόστος λείτουργίας των εκπαιδευτικών προγραμμάτων είναι μικρότερο από την οικονομική ελάφρυνση που προσφέρει στο σωφρονιστικό σύστημα ακόμα και ένα χαμηλό ποσοστό ελάττωσης της υποτροπής σε παραβατικές συμπεριφορές (Bazos & Hausman, 2004· Aos et al., 2006).

Νομικά, ο πληθυσμός που τελεί υπό κράτηση, έχει διάφορες επιλογές για την εκπαίδευσή του σε δομές που βρίσκονται εκτός των Καταστημάτων Κράτησης (Ρηγούτσου, 2005). Εντός Καταστημάτων Κράτησης, για τον ανήλικο πληθυσμό λειτουργούν τουλάχιστον δομές της υποχρεωτικής πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, ενώ για τον ενήλικο πληθυσμό λειτουργούν 12 Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας και ένας πολύ μικρός αριθμός δημοτικών (Δημητρούλη & Ρηγούτσου, 2017).

Τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας λειτουργούν στην Ελλάδα από το 1997 και υπάγονται στη Γενική Γραμματεία Επαγγελματικής Εκπαίδευσης, Κατάρτισης, Δια Βίου Μάθησης και Νεολαίας. Προσφέρουν σε ενήλικους πολίτες που δεν έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική τους εκπαίδευση, απολυτήριο Γυμνασίου (Κρητικός, 2013). Ο τρόπος λειτουργίας των ΣΔΕ, διαφέρει από τα γενικά σχολεία εκπαίδευσης, τόσο ως προς το πρόγραμμα σπουδών, όσο και ως προς τις μεθόδους διδασκαλίας και αξιολόγησης των εκπαιδευόμενων. Το πρόγραμμα σπουδών είναι ανοιχτό, καθώς τα ΣΔΕ δεν αποσκοπούν στη μεταφορά συγκεκριμένων γνώσεων, αλλά στην εξοικείωση των εκπαιδευόμενων με τη διαδικασία της μάθησης (Κρητικός, 2013). Δεν υπάρχουν μαθήματα, αλλά «γραμματισμοί», ενώ η αξιολόγηση γίνεται με τρόπο ποιοτικό και περιγραφικό, όχι με γραπτές εξετάσεις (Ξανθόπουλος, 2019· Ξεπλάτη et al., 2011).

Η διαφορετική προσέγγιση των ΣΔΕ στην εκπαίδευση, καθιστά την ίδρυσή τους εντός Καταστημάτων Κράτησης πολύ σημαντική. Αρχικά, μπορεί να βοηθήσει στην άμβλυνση ή και κατάρριψη των προκαταλήψεων με τις οποίες αντιμετωπίζονται οι εκπαιδευτικές δομές, από αυτούς που δεν τις έχουν ολοκληρώσει, όπως συμβαίνει με το μεγαλύτερο ποσοστό του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση (Μπιτσάκος, 2023· Ξανθόπουλος, 2019). Επιπλέον, μπορεί να εξυπηρετήσει, το ιδιαίτερο εκπαιδευτικό προφίλ των κρατούμενων, όπως περιγράφεται από τις Δημητρούλη και Ρηγούτσου (2017). Το έργο τους «Η εκπαίδευση στη φυλακή: Οδηγός για τους εκπαιδευτές των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας σε Καταστήματα Κράτησης» περιγράφει αναλυτικά το ψυχολογικό αντίκτυπο του εγκλεισμού, τις εκπαιδευτικές ιδιαιτερότητες και ανάγκες των ατόμων που τελούν υπό κράτηση και τις προϋποθέσεις για την αποτελεσματική εκπαίδευση σε αυτά τα πλαίσια. Χαρακτηριστικά, για την εκπαίδευση των ενηλίκων, ειδικά εντός Καταστημάτων Κράτησης, είναι σημαντική η ενεργή συμμετοχή των ατόμων στην εκπαιδευτική διαδικασία και η χρήση ομαδοσυνεργατικών μεθόδων κατά τη

διδασκαλία. Ο εκπαιδευτής στα Καταστήματα Κράτησης είναι ωφέλιμο να λειτουργεί ως συντονιστής και ως εμπυχωτής της ομάδας. Επιπλέον οφείλει να βρίσκεται σε διαδικασία συνεχούς εξέτασης των συναισθημάτων του και των προσωπικών του προκαταλήψεων. Τέλος, πρέπει να είναι προσεχτικός και επιμελής στη θέση των ορίων της σχέσης του με τους κρατούμενους (Δημητρούλη & Ρηγούτσου, 2017).

2. Από τις τέχνες στην κοινότητα στη μουσική στην κοινότητα

Ανέκαθεν πραγματοποιούνται ενέργειες για την επαφή γενικού πληθυσμού με τις τέχνες, τόσο σε ιδιωτικό, όσο και σε κρατικό επίπεδο. Αυτές οι ενέργειες βασίζονται στην κατανόηση της θετικής επιρροής των τεχνών στην κοινωνία. Ωστόσο, έμφαση στη συμμετοχή του γενικού πληθυσμού στην καλλιτεχνική διαδικασία, δόθηκε με το κίνημα της τέχνης στην κοινότητα, της δεκαετίας του 1960 (Cole, 2019).

Η δεκαετία του '60, για τα βιομηχανοποιημένα κράτη, χαρακτηρίζεται από πολιτισμικές και πολιτικές αλλαγές. Παρατηρείται η μείωση της συμμετοχής των ανθρώπων στα κοινά και η απομάκρυνση από οικογενειακούς, φιλικούς και κοινωνικούς δεσμούς (Bertrand, 2017· Higgins, 2012· Lowe, 2001). Το κίνημα της τέχνης στην κοινότητα, επιχείρησε να αντιμετωπίσει τα παραπάνω προβλήματα, βασισμένο στην πεποίθηση ότι οι τέχνες στην κοινότητα έχουν τη δυνατότητα να ενισχύσουν την ατομική ταυτότητα, αλλά και να δημιουργήσουν και να εκφράσουν μία συλλογική ταυτότητα (Lowe, 2001).

Το κίνημα αναδύθηκε μέσα από ακτιβιστικές δράσεις της εποχής, υπήρξε έντονα πολιτικοποιημένο και βασίστηκε σε ιδέες σχετικές με την εκδημοκράτιση της τέχνης και την εξάλειψη του ελιτισμού που τη χαρακτήριζε (Cole, 2019). Με δράσεις τόσο στη Βρετανία, την Αυστραλία, τις ΗΠΑ όσο και σε άλλα κράτη, δεν απέκτησε ποτέ έναν ενιαίο ορισμό (Cole, 2019). Ο όρος «τέχνη στην κοινότητα» περιεγράφηκε μέσα από τους στόχους, τον τρόπο χρήσης της τέχνης και το χαρακτήρα των δραστηριοτήτων που συμπεριλάμβανε. Δεν εξέφραζε την ίδια έννοια ανά χρονολογία ή τόπο, σε πολλές περιπτώσεις αντικαταστάθηκε από άλλους και τη σημερινή εποχή παρατηρείται η επάνοδός του (Matarasso, 2013).

Μέρος του ευρύτερου κινήματος των τεχνών στην κοινότητα, αποτέλεσε και η μουσική στην κοινότητα, η οποία βασίστηκε σε κοινές ιδεολογίες, όπως τη συμπερίληψη της διαφορετικότητας και την εκδημοκράτιση της τέχνης (Ολοκτσίδου et al., 2023· Στάμου et al., 2023). Πρακτικές της μουσικής στην κοινότητα προϋπήρχαν του 20^{ου} αιώνα, ωστόσο, όπως τη γνωρίζουμε σήμερα, δραστηριοποιήθηκε από τα μέσα αυτού. Θεσμοθετήθηκε το 1982 με τη συγκρότηση της Επιτροπής για την Κοινοτική Μουσική (Community Music Commission) από τη Διεθνή Ένωση για τη Μουσική Εκπαίδευση (International Society for Music Education) (Στάμου et al., 2023).

Παρομοίως με το κίνημα των τεχνών στην κοινότητα, δεν υπάρχει ένας μοναδικός και σαφής ορισμός της μουσικής στην κοινότητα. Αντ' αυτού, προσδιορίζεται μέσω των δραστηριοτήτων, του χαρακτήρα και των βασικών αρχών της (Higgins, 2012· Στάμου et al., 2023). Ο Higgins, στο έργο του «Community music in theory and in practice» (2012, σελ. 3), προσπαθώντας να προσδιορίσει το πεδίο στο οποίο αναφέρεται, εξηγεί ότι χρησιμοποιεί τον όρο μουσική στην κοινότητα για να περιγράψει μια ενεργή παρέμβαση μεταξύ ενός μουσικού συντονιστή και των συμμετεχόντων.

2.1. Τέχνες στα Καταστήματα Κράτησης

Καλλιτεχνικά προγράμματα εντός Καταστημάτων Κράτησης πραγματοποιούνται από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, σε διάφορες χώρες του εξωτερικού. Βασίζονται στη δυνατότητα των τεχνών να βελτιώσουν την καθημερινότητα των ατόμων που τελούν υπό κράτηση, αλλά και να διευκολύνουν την επανένταξή τους στην κοινωνία (Βίτσου et al., 2020· Hart, 1986).

Αρχικά, τα προγράμματα τεχνών στις φυλακές, όπως και γενικά οι τέχνες στην κοινότητα, έχαιραν κρατικής υποστήριξης. Κατά τη δεκαετία του 1970 ωστόσο, με την αλλαγή των πολιτικών κινήματων που έρχονται στην εξουσία, παρατηρείται και αλλαγή στη στάση του κράτους απέναντι σε αυτές. Όσον αφορά τα πλαίσια των Καταστημάτων Κράτησης, καταλυτικό ρόλο σε αυτή τη στάση είχε και η γέννηση του κινήματος Nothing Works, το οποίο υποστήριζε πως τα προγράμματα επιμόρφωσης των εγκλείστων δεν είναι αποτελεσματικά και δεν έχουν καμία επιρροή στα ποσοστά υποτροπής των

αποφυλακισμένων στην εγκληματικότητα. Πρόκειται για μία θεωρία που πλέον έχει καταρριφθεί (Anstiss, 2003).

Παρά τις όποιες δυσκολίες, παρατηρείται η ίδρυση οργανισμών όπως αυτοί του Rehabilitation Through the Arts (<https://rta-arts.org/>), Theater in Prison (<https://www.theatreinprison.org/>), National Criminal Justice Arts Allience (<https://artsincriminaljustice.org.uk/>) κ.ά., σκοπός των οποίων είναι να παρουσιάζουν και να υποστηρίζουν μία ποικιλία καλλιτεχνικών προγραμμάτων στα πλαίσια των Καταστημάτων Κράτησης, να διαμοιράζουν παραδείγματα καλής πρακτικής, αλλά και να υποστηρίζουν την ερευνητική δραστηριότητα στο πεδίο των κοινοτικών τεχνών (National Criminal Justice Arts Allience, χ.χ.).

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια γίνονται ιδιαίτερες προσπάθειες για την επαφή του έγκλειστου πληθυσμού με την τέχνη, την ένταξη καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων στα Καταστήματα Κράτησης και την ανάδειξη των έργων που προκύπτουν από αυτές. Το 2016, στη διεθνή έκθεση σύγχρονης τέχνης Art-Athina, πραγματοποιήθηκε έκθεση με τίτλο «Θέμα χρόνου-Time matters» στην οποία παρουσιάστηκαν 50 έργα κρατούμενων από όλη την Ελλάδα (Σάλιαρη, 2016). Την ίδια χρονιά ιδρύεται από το Εθνικό Θέατρο, το θεατρικό εργαστήριο του Καταστήματος Κράτησης Κορυδαλλού (Εθνικό Θέατρο, 2022). Η πλειοψηφία των καλλιτεχνικών δράσεων όμως, φαίνεται να πραγματοποιούνται στα πλαίσια των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας των Καταστημάτων Κράτησης. Οι δραστηριότητες είναι ποικίλες, αφορούν τη ζωγραφική, την ποίηση, το θέατρο, τη μουσική κ.ά. Περαιτέρω παραδείγματα καλλιτεχνικών και ανθρωπιστικών δραστηριοτήτων που λαμβάνουν χώρα σε ελληνικά Καταστήματα Κράτησης, μπορούν να εντοπιστούν στην ιστοσελίδα «all2gather: Παρατηρητήριο για την Τέχνη στη Φυλακή» (<https://all2gather.gr/>).

2.2. Μουσική στα Καταστήματα Κράτησης

Η ενασχόληση των ατόμων που τελούν υπό κράτηση με τη μουσική, δεν είναι πρόσφατο φαινόμενο. Για παράδειγμα, η μουσική εκπαίδευση στα Καταστήματα Κράτησης πραγματοποιείται από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Ωστόσο, υπάρχουν πολύ λίγες

πληροφορίες για τους στόχους και τον τρόπο λειτουργίας της, εκείνη την εποχή (Hallam & Himonides, 2021). Η κατανόηση αυτών των δύο είναι πολύ σημαντική, καθώς σύμφωνα με τους Cohen και Henley (2018) αλλά και τον Hart (1986), καλλιτεχνικές δράσεις εντός Καταστημάτων Κράτησης του 19^{ου} αιώνα, συχνά πραγματοποιούνταν για την επίτευξη προπαγανδιστικών ή άλλων σκοπών, απομακρυσμένες από τα ηθικά και ιδεολογικά πλαίσια των τεχνών στην κοινότητα (Cohen & Henley, 2018). Τις τελευταίες δεκαετίες, οι όλο και πιο συχνές προσπάθειες για την ένταξη της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης, συνοδεύονται από την αντίστοιχα αυξανόμενη ερευνητική δραστηριότητα, που εξετάσει τον τρόπο λειτουργίας, αλλά και τα αποτελέσματα αυτών των μουσικών δράσεων.

Οργανισμοί και προγράμματα οργανισμών του εξωτερικού, όπως Sounding Out (Bensimon, 2023), Good Vibrations (Henley et al., 2012), Finding Rhythms (Kyprianides, & Easterbrook, 2020), Music in Prisons (Bilby et al., 2013) κ.ά. προσφέρουν μία ποικιλία μουσικών παρεμβάσεων που απευθύνονται τόσο σε κρατούμενους, όσο και σε αποφυλακισμένους, για την υποστήριξη της επανένταξής τους στην κοινωνία. Συμπεριλαμβάνουν τη δημιουργία χορωδιών, τη μουσική παραγωγή, τη σύνθεση, τον αυτοσχεδιασμό και την εκτέλεση, πολλές φορές μπροστά σε κοινό (Hallam & Himonides, 2021).

Στην Ελλάδα, οι μουσικές δράσεις που ενίοτε πραγματοποιούνται στα Καταστήματα Κράτησης είναι λίγες και έχουν εθελοντικό χαρακτήρα ή ιδιωτική χρηματοδότηση. Παράλληλα, λίγες πληροφορίες υπάρχουν για τις δομές γενικής εκπαίδευσης εντός Καταστημάτων Κράτησης. Το μάθημα της μουσικής, ως επί το πλείστον, δεν φαίνεται να συμπεριλαμβάνεται. Τα ΣΔΕ Καταστημάτων Κράτησης είναι η μοναδική ευκαιρία για μία κάπως πιο συστηματοποιημένη ενασχόληση του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση, με τη μουσική. Αυτό συμβαίνει στα πλαίσια του γραμματισμού Πολιτισμική-Αισθητική Αγωγή (Ίδρυμα Νεολαίας & Δια Βίου Μάθησης, χ.χ.) που συχνά αναλαμβάνουν εκπαιδευτικοί μουσικής.

Για τη μουσική εκπαίδευση των ατόμων που τελούν υπό κράτηση, σύμφωνα με τον Shieh (2010), ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να λειτουργεί ως μουσικός συντονιστής, η τάξη ως κοινότητα και η μουσική γνώση να μεταφέρεται μέσω της μουσικής έκφρασης. Τόσο ο Shieh (2010), όσο και ο Koorman (2007), υποστηρίζουν τη χρησιμότητα του

συνδυασμού της μουσικής εκπαίδευσης με τη μουσική στην κοινότητα. Η μουσική εκπαίδευση μπορεί να επωφεληθεί από πρακτικές της κοινοτικής μουσικής και εκπαιδευτικά εργαλεία μπορούν να φανούν χρήσιμα στα πλαίσια της κοινοτικής μουσικής. Οι Δημητρούλη και Ρηγούτσου (2017, σελ. 39) αποτρέπουν τους εκπαιδευτικούς των ΣΔΕ Καταστημάτων Κράτησης από τη μετατροπή της εκπαιδευτικής διαδικασίας σε μία «τυπική σχολική διαδικασία», η οποία μπορεί να τους είναι πιο οικεία.

Οι συντονιστές των μουσικών δράσεων κατά τον Bensimon (2022), θα πρέπει να αντιμετωπίζουν τους συμμετέχοντες ως ίσους, με κατανόηση, ανοχή και χωρίς επίκριση. Επιπλέον, σύμφωνα με τους Hallam & Himonides (2021), χαρακτηριστικά μιας επιτυχημένης μουσικής παρέμβασης εντός Καταστημάτων Κράτησης αποτελούν, μεταξύ άλλων, η δημιουργία ενός περιβάλλοντος που εμπνέει ασφάλεια, η χρήση διαδραστικών και διασκεδαστικών μουσικών δραστηριοτήτων, οι ευκαιρίες για παρουσίαση ενός καλλιτεχνικού αποτελέσματος και η πραγματοποίηση τακτικών και συχνών συναντήσεων. Για να είναι αποτελεσματικές, οι μουσικές δράσεις πρέπει να συμπεριλαμβάνουν τουλάχιστον δέκα εβδομαδιαίες ή δισεβδομαδιαίες συναντήσεις (Hallam & Himonides, 2021).

2.3. Η συμβολή της μουσικής ενασχόλησης

Καθ' όλη την ανθρώπινη ιστορία, η μουσική χρησιμοποιείται σε κοινοτικά πλαίσια, για την αντιμετώπιση κοινωνικών θεμάτων. Η συνεργατική μουσική πράξη μπορεί να υποβοηθήσει την προσωπική εξέλιξη και την εξέλιξη της κοινωνίας (Bartleet, 2023· Στάμου et al., 2023). Η ενασχόληση με τη μουσική έχει τη δυνατότητα να προσφέρει ώθηση και κίνητρα, να αλλάξει συμπεριφορές και πεποιθήσεις, και να συμβάλλει στη βελτίωση της αυτοεικόνας (Hallam & Himonides, 2021).

Όλο και πιο συχνά γίνεται λόγος στη βιβλιογραφία για τη δυνατότητα των μουσικών παρεμβάσεων εντός Καταστημάτων Κράτησης να οδηγήσουν στη μείωση της υποτροπής σε παραβατικές συμπεριφορές. Έρευνες εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο η μουσική μπορεί να υποβοηθήσει τη διαδικασία που περιγράφεται από τον όρο «desistance», έναν όρο του κλάδου της εγκληματολογίας, που ενώ δεν έχει επίσημη ελληνική μετάφραση,

εκφράζει τη στροφή ενός ατόμου από την παραβατικότητα, στην αποχή από αυτήν (Weaver, 2019).

Στην επιστήμη της εγκληματολογίας, υπάρχουν πάρα πολλές «desistance theories» ή όπως προτεινόμενα τις μεταφράζει η Καλδάρα (2017), θεωρίες της «αποχής από την εγκληματική δράση». Οι θεωρίες αυτές παρουσιάζουν τους διάφορους συνδυασμούς παραγόντων και συνθηκών, που οδηγούν ένα άτομο στην αποχή από παραβατικές συμπεριφορές (Weaver, 2019). Μία από αυτές τις θεωρίες είναι και αυτή των Giordano, Cernkovich και Rudolph (Όπως αναφέρεται στο Giordano et al., 2002), οι οποίοι περιγράφουν πως η στροφή ενός ατόμου από την παραβατικότητα, στην αποχή από αυτήν, χαρακτηρίζεται από τέσσερα στάδια: α) τη δεκτικότητα του ατόμου στην αλλαγή, β) την έκθεσή του σε ευκαιρίες και σημεία καμπής, γ) την αλλαγή στον τρόπο που η παραβατική συμπεριφορά γίνεται αντιληπτή, και δ) τον οραματισμό και την ανάπλαση ενός καινούργιου εαυτού που συμβαδίζει με τους κοινωνικούς και νομικούς κανόνες (Giordano et al., 2002· Weaver, 2019).

Ο ρόλος των μουσικών παρεμβάσεων σε αυτή τη διαδικασία αλλαγής, τεκμηριώνεται μέσω της δυνατότητάς της να προσφέρει στους συμμετέχοντες σημεία καμπής και να προάγει τη δημιουργία μιας καινούργιας ταυτότητας (Bilby et al., 2013· Henley et al, 2012). Για παράδειγμα, σε συνεντεύξεις συμμετεχόντων του προγράμματος Sounding Out (Bensimon, 2023), γίνεται λόγος για μία διαδικασία μεταμόρφωσης, ενώ για το γκρουπ του Finding Rhythms (Kyprianides, & Easterbrook, 2020), αναφέρεται πως η καινούρια μουσική ταυτότητα που απέδωσαν στον εαυτό τους, βοήθησε στην αποφυγή του κοινωνικού στίγματος και στην ομαλή κοινωνική επανένταξή τους. Στη συνέχεια, οι συμμετέχοντες του προγράμματος Good Vibrations, δήλωσαν πως η συμμετοχή τους σε αυτό, αποτέλεσε αφορμή και προτροπή για τη συμμετοχή τους και σε άλλα εκπαιδευτικά προγράμματα καθώς άλλαξε ο τρόπος με τον οποίο αντιλαμβάνονταν τον εαυτό τους και συνειδητοποίησαν ότι η μάθηση και άλλα επιτεύγματα είναι κάτι το οποίο μπορούν και αυτοί να κατακτήσουν (Henley et al., 2012).

Στη συνέχεια, οι μουσικές παρεμβάσεις στα Καταστήματα Κράτησης, προσφέρουν στον πληθυσμό που τελεί υπό κράτηση, έναν τρόπο δημιουργικής έκφρασης των συναισθημάτων τους και ως αποτέλεσμα, οδηγούν στη βελτίωση της διάθεσης, τη μείωση

της επιθετικότητας και προάγουν τη συναισθηματική σταθερότητα (Hallam & Himonides 2021· Henley et al., 2012). Ο συχνά ομαδοσυνεργατικός χαρακτήρας αυτών των δράσεων έχει την δυνατότητα να δημιουργήσει το αίσθημα της συνεργασίας και της αποδοχής από την ομάδα, ενώ ταυτόχρονα, εξυπηρετεί την ενδυνάμωση των επικοινωνιακών δεξιοτήτων των συμμετεχόντων (Hallam & Himonides, 2021· Henley et al., 2012· Kyrgianides & Easterbrook, 2020). Σε πολλές περιπτώσεις, η πραγματοποίηση μουσικών παραστάσεων στα πλαίσια αυτών των δράσεων προσέφερε στους συμμετέχοντες το αίσθημα της επίτευξης και οδήγησε σε ένα καλύτερο κλίμα εντός των Καταστημάτων Κράτησης (Hallam & Himonides, 2021).

Συνοψίζοντας, οι μουσικές παρεμβάσεις εντός Καταστημάτων Κράτησης συμβάλουν στη μείωση της υποτροπής σε παραβατικές συμπεριφορές, στη βελτίωση της καθημερινότητας και την υποστήριξη της ψυχολογίας του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση (Bilby et al., 2013· Hallam & Himonides, 2021). Όμως, ίσως πιο σημαντική όλων, είναι η δυνατότητα των μουσικών προγραμμάτων, να αλλάξει τον τρόπο που η ευρύτερη κοινωνία αντιμετωπίζει και αντιλαμβάνεται αυτά τα άτομα (Hallam & Himonides, 2021). Σύμφωνα με τον McNeill (2014, όπως αναφέρεται στο Best, 2019), ενώ ένα άτομο μπορεί να απέχει από παραβατικές συμπεριφορές, να αλλάξει τις πεποιθήσεις του, τον κοινωνικό του κύκλο και τον τρόπο ζωής του, η κοινωνική του επανένταξη εξαρτάται αποκλειστικά από την αποδοχή της ίδιας της κοινωνίας.

Β' Μέρος-Η έρευνα και τα αποτελέσματά της

3. Ερευνητικός Σχεδιασμός

Η παρούσα μελέτη αποτελεί ποιοτική έρευνα η οποία ακολούθησε σχεδιασμό διερευνητικής μελέτης περίπτωσης (Robson, 2010) με εργαλείο συλλογής δεδομένων την ατομική ημι-δομημένη συνέντευξη. Συγκεκριμένα, επελέγη σχεδιασμός ενός συνόλου μεμονωμένων μελετών περίπτωσης (Robson, 2010, σ. 215), καθώς έχει διερευνητικό χαρακτήρα, παρέχει ευελιξία, ενώ παράλληλα επιτρέπει μία σε βάθος προσέγγιση του υπό μελέτη φαινομένου.

3.1. Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση του βιώματος των εκπαιδευτικών μουσικής και κοινοτικών μουσικών που έχουν εμπειρία και έχουν απασχοληθεί σε Γενικά Καταστήματα Κράτησης της χώρας. Μέσω της αποτύπωσης, ανάλυσης, και περιγραφής της εμπειρίας τους, επιχειρείται να απαντηθούν τρία ερευνητικά ερωτήματα:

1. Ποια είναι η συμβολή της ένταξης της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης;
2. Ποια είναι τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μουσικοί κατά την απασχόλησή τους στα Καταστήματα Κράτησης;
3. Ποιες είναι οι προϋποθέσεις που δύναται να ενισχύσουν την ομαλή λειτουργία της μουσικής εκπαίδευσης και των μουσικών δράσεων εντός Καταστημάτων Κράτησης;

3.2. Οι συμμετέχοντες

Ο εντοπισμός του δείγματος πραγματοποιήθηκε μέσω της επικοινωνίας με τα Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας των Καταστημάτων Κράτησης, της αναζήτησης στο διαδίκτυο, αλλά και της αλυσιδωτής δειγματοληψίας, δηλαδή από τις συστάσεις των

ίδιων των μουσικών. Για την επιλογή του δείγματος που θα εξυπηρετήσει καλύτερα την έρευνα πραγματοποιήθηκε ένας συνδυασμός στρατηγικών σκόπιμης δειγματοληψίας, όπως η δειγματοληψία κριτηρίου και η δειγματοληψία με δυνατότητα γενίκευσης (Ισαρη & Πουρκός, 2015). Κριτήριο αποτέλεσε η διάρκεια απασχόλησης των μουσικών σε Καταστήματα Κράτησης. Επιλέχθηκαν μουσικοί που είχαν τη δυνατότητα να μεταφέρουν μία ολοκληρωμένη εικόνα για την απασχόληση σε αυτά τα πλαίσια, ενώ απορρίφθηκαν εκπαιδευτικοί μουσικής που μόλις είχαν διοριστεί σε ΣΔΕ Καταστημάτων Κράτησης και οι μουσικοί που συμμετείχαν σε δράσεις με διάρκεια μόλις λίγων ημερών. Τέλος, κατά τη διαμόρφωση του δείγματος, απαραίτητη κρίθηκε η ισάξια αντιπροσώπευση των εκπαιδευτικών μουσικής και των κοινοτικών μουσικών.

Το δείγμα των συμμετεχόντων στη μελέτη αποτέλεσαν οκτώ άτομα, τέσσερις μουσικοί που δούλεψαν σε εκπαιδευτικές δομές και τέσσερις μουσικοί που συμμετείχαν σε μουσικές δράσεις, εντός Γενικών Καταστημάτων Κράτησης. Έξι από αυτούς ήταν γυναίκες και δύο ήταν άντρες. Στην εργασία έχει χρησιμοποιηθεί η παρακάτω κωδικοποίηση (βλ. Πίνακα 1) στην απόδοση των παραθεμάτων στη θεματική ανάλυση.

1EM	Άντρας	Εκπαιδευτικός μουσικής
2EM	Γυναίκα	Εκπαιδευτικός μουσικής
3EM	Γυναίκα	Εκπαιδευτικός μουσικής
4EM	Γυναίκα	Εκπαιδευτικός μουσικής
1KM	Άντρας	Κοινοτικός μουσικός
2KM	Γυναίκα	Κοινοτικός μουσικός
3KM	Γυναίκα	Κοινοτικός μουσικός
4KM	Γυναίκα	Κοινοτικός μουσικός

Πίνακας 1. Οι συμμετέχοντες και συμμετέχουσες στη μελέτη

3.3. Συλλογή δεδομένων και τρόπος ανάλυσης

Η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω ατομικών ημιδομημένων συνεντεύξεων. Οι συνεντεύξεις διαμορφώθηκαν βάσει δεκαεπτά ερωτήσεων ανοιχτού τύπου που επέτρεψαν επεξηγηματικές και δευτερεύουσες ερωτήσεις. Η διάρκεια των συνεντεύξεων ήταν περίπου μία ώρα. Διεξήχθησαν μέσω διαδικτυακής πλατφόρμας, γεγονός που εξυπηρέτησε τη γεφύρωση των αποστάσεων και κατέστησε δυνατή την επικοινωνία με μουσικούς από όλη την Ελλάδα, ανεξαρτήτως του τόπου διαμονής

τους. Όλες οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν και στη συνέχεια απομαγνητοφωνήθηκαν αυτολεξεί. Αφού πραγματοποιήθηκε εξοικείωση με τα δεδομένα μέσα από αρκετές αναγνώσεις κάθε συνέντευξης, έγινε κωδικοποίηση και στη συνέχεια θεματοποίηση σύμφωνα με τα βήματα ανάλυσης που προτείνει ο Τσιώλης (2018).

3.4. Ηθική και δεοντολογία της μελέτης

Κατά την πραγματοποίηση της έρευνας διασφαλίστηκε η έγγραφη πληροφορημένη συγκατάθεση των συμμετεχόντων μουσικών. Για την συμμετοχή τους, προϋπόθεση αποτέλεσε η υπογραφή εντύπου συναίνεσης (βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α), το οποίο επεξηγεί τον σκοπό της έρευνας, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο τα δεδομένα θα χρησιμοποιηθούν. Ωστόσο, για την επιβεβαίωση της κατανόησής τους πραγματοποιήθηκε και προφορική περιγραφή του περιεχομένου του εντύπου συναίνεσης και των διαδικασιών που ακολουθήθηκαν για την ανάλυση των δεδομένων. Έπειτα, πριν την κωδικοποίηση, οι μεταγραφές των συνεντεύξεων προωθήθηκαν στους συνεντευξιαζόμενους, ώστε να έχουν τη δυνατότητα σε δεύτερο χρόνο να επαληθεύσουν την ορθότητα της μεταγραφής, καθώς και να επεξηγήσουν, προσθέσουν ή αφαιρέσουν οποιαδήποτε πληροφορία επιθυμούσαν. Σε συνέχεια της εξέτασης των μεταγραφών από τους συνεντευξιαζόμενους, υπήρχε διαρκής επικοινωνία και ανατροφοδότηση, για την επιλογή των δεδομένων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν, αλλά και τους τρόπους χρήσης τους.

Η εξ αποστάσεως πραγματοποίηση των συνεντεύξεων προσέφερε ευελιξία ως προς την επιλογή του περιβάλλοντος υλοποίησής τους και κατά συνέπεια εξυπηρέτησε την διασφάλιση της άνεσης των συνεντευξιαζόμενων, αλλά και της εμπιστευτικότητας των συνεντεύξεων. Περαιτέρω, σε όλα τα στάδια της έρευνας, ύψιστη προσοχή δόθηκε στη διασφάλιση της ανωνυμίας των συμμετεχόντων μουσικών. Έγινε ψευδωνυμοποίηση και αποκρύφθηκαν από τις μεταγραφές στοιχεία ή δεδομένα που άμεσα ή έμμεσα είχαν τη δυνατότητα να αποκαλύψουν την ταυτότητά τους.

3.5. Διασφάλιση αξιοπιστίας και εγκυρότητας

Η εξέταση των μεταγραφών από τους συνεντευξιαζόμενους, προσέφερε την επιβεβαίωση από τους ίδιους ότι αντικατοπτρίζουν αυτά που είπαν και πιστεύουν. Στη

συνέχεια, η ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν, διεξήχθη με την παρουσία δύο εξωτερικών ερευνητών, γεγονός που επέτρεψε την επαλήθευσή της, ενισχύοντας την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της έρευνας. Μετά το πέρας της, ακολουθήθηκε η τεχνική ανάλυσης αρνητικής περίπτωσης κατά την οποία, όπως περιγράφεται από τους Χασάνδρα & Γούδας (2003), αναζητούνται στα δεδομένα, στοιχεία που διαψεύδουν τα συμπεράσματά της. Ως προς την εγκυρότητα, για τη μελέτη χρησιμοποιήθηκαν οκτώ συμμετέχοντες, δίνοντας τη δυνατότητα τριγωνοποίησης δείγματος και τον εμπλουτισμό της περιγραφής της εμπειρίας τους. Τέλος, για περαιτέρω διασφάλιση της εγκυρότητας, στο παράρτημα Γ περιλαμβάνονται οι ερωτήσεις των συνεντεύξεων, το έντυπο συναίνεσης που χρειάστηκε να συμπληρώσουν και να υπογράψουν οι συμμετέχοντες στην έρευνα, αλλά και αποσπάσματα των μεταγραφών των συνεντεύξεων.

3.6. Περιορισμοί της μελέτης

Σημαντικό περιορισμό αυτής της μελέτης αποτέλεσε η δυσκολία εύρεσης δείγματος καθώς όπως προέκυψε, η ένταξη της μουσικής στα Γενικά Καταστήματα Κράτησης στην Ελλάδα, δεν είναι συχνή. Επιπλέον, η παρούσα έρευνα πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια διπλωματικής εργασίας. Ως αποτέλεσμα, το μέγεθος του δείγματος εξαρτήθηκε και από τον περιορισμένο διαθέσιμο χρόνο για τη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων.

4. Ανάλυση θεματικών κατηγοριών

Από την κωδικοποίηση και τη θεματική ανάλυση των συνεντεύξεων προέκυψαν έξι θεματικές κατηγορίες, οι οποίες αφορούν τη σημασία της μουσικής εντός του πλαισίου των Καταστημάτων Κράτησης, την ανάγκη για μία δια βίου συνεχιζόμενη εκπαίδευση των μουσικών, τις αντιλήψεις και υπάρχουσες προκαταλήψεις σχετικά με το πλαίσιο, τις προκλήσεις που αντιμετώπισαν, τη στόχευση των μαθημάτων/συναντήσεων και τέλος, τις διαφορές μεταξύ των εκπαιδευτικών μουσικής και των κοινοτικών μουσικών στον τρόπο προσέγγισης της ένταξης της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης.

4.1. Η σημασία της μουσικής εντός Καταστημάτων Κράτησης

Τα κίνητρα των συνεντευξιζόμενων για εργασιακή απασχόληση εντός των Καταστημάτων Κράτησης ήταν ποικίλα. Όσοι δεν γνώριζαν την ύπαρξη της μουσικής στα συγκεκριμένα πλαίσια, θέλησαν να κατανοήσουν τον σκοπό της και τον πιθανό τρόπο λειτουργίας της. Απ' την άλλη, όσοι γνώριζαν σε βάθος τη σημασία της μουσικής στα συγκεκριμένα πλαίσια, θέλησαν να προσφέρουν μέσω αυτής. Όπως ανέφερε ένας μουσικός στην κοινότητα, «...νιώθω ότι δεν υπάρχει αρκετή [...] φροντίδα για τους ανθρώπους που δεν τους δόθηκε η πολυτέλεια στη ζωή να είχαν ευκαιρίες και κατ' επέκταση να είχανε ίσως μια διαφορετική, ένα διαφορετικό τώρα» (συνέντευξη 4KM).

Έπειτα, πολλοί δήλωσαν πως παρακινήθηκαν και από τη δυνατότητα ατομικής, μουσικής και επαγγελματικής εξέλιξης εντός αυτών των πλαισίων, ενώ βασικό κίνητρο ήταν και ο βιοπορισμός. Επίσης, ανέφεραν ότι λειτούργησε ενθαρρυντικά και καθοδηγητικά η ενημέρωση σχετικά με αυτές τις μουσικές δράσεις, η γνωριμία με μουσικούς που έχουν εργαστεί εντός Καταστημάτων Κράτησης και η εξοικείωση με τη σχετική βιβλιογραφία. Χαρακτηριστική είναι η φράση ενός εκπαιδευτικού μουσικής που δήλωσε ότι, «...είχα και ένα συνάδελφο στο ωδείο, ο οποίος δούλευε πιο πριν αυτός εκεί και μου είχε πει τα καλύτερα, άρα δεν φοβήθηκα» (συνέντευξη 2EM). Σε περιπτώσεις που δεν υπήρχε πρότερη εξοικείωση, οι συνεντευξιζόμενοι περιέγραψαν μία απότομη μετάβαση στο εργασιακό πλαίσιο, γεμάτη άγχος και αμφιβολία. Ειδικά οι εκπαιδευτικοί μουσικής, σύμφωνα με τις μαρτυρίες τους, κλήθηκαν να ανταπεξέλθουν μόνοι τους στην τάξη, από την πρώτη μέρα. Οι κοινοτικοί μουσικοί που συμμετείχαν στην έρευνα, λειτουργούσαν σε ζευγάρια ή ομάδες, τουλάχιστον αρχικά.

Η πλειοψηφία των συνεντευξιζόμενων ένιωθε πως δεν ήταν επαρκής η προετοιμασία τους ή και η ενημέρωσή τους σχετικά με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του πλαισίου. Ένας τρόπος για να αντιμετωπιστεί αυτή η έλλειψη γνώσης και προετοιμασίας μπορεί να είναι, όπως οι ίδιοι ανέφεραν, η καταγραφή και δημοσίευση των εμπειριών των μουσικών που έχουν εργαστεί σε αυτά τα πλαίσια. Θεωρούν πως αυτή η πρακτική θα οδηγήσει στην απομυθοποίηση φόβων και στην κατάρριψη προκαταλήψεων που συνοδεύουν το εργασιακό πλαίσιο των Καταστημάτων Κράτησης. Επιπλέον, θα βοηθήσει στη διασφάλιση μίας ομαλής μεταβατικής εμπειρίας σε αυτό το πλαίσιο και δύναται να αποτελέσει πηγή έμπνευσης δημιουργίας δραστηριοτήτων και κατάλληλων μουσικών εργαλείων.

Όπως προέκυψε από τις μαρτυρίες τους, κάθε συνεντευξιζόμενος είχε διαφορετική εμπειρία κατά την απασχόλησή του εντός του Καταστήματος Κράτησης. Άλλωστε, όπως οι ίδιοι τόνισαν, το κλίμα κάθε φυλακής είναι διαφορετικό. Οι περισσότεροι, παρά τις δυσκολίες, δήλωσαν πως η εργασία τους με τον πληθυσμό που τελεί υπό κράτηση τους προσέφερε ικανοποίηση και συνεχίζουν να την επιλέγουν όποτε μπορούν. Όπως χαρακτηριστικά δήλωσαν εκπαιδευτικοί μουσικής, «...πήγα, και μ' άρεσε και το επιλέγω κάθε-, όποτε μπορώ δηλαδή το επιλέγω...» (συνέντευξη 4ΕΜ) και «Φέτος, ας πούμε θα μπορούσα να πάω και στο [...]. Αλλά προτίμησα εκεί γιατίιι, δεν ξέρω, το 'χουν, πιστεύω ότι το 'χουν ανάγκη κάποιοι. Και αυτό είναι που σε κάνει και θέλεις να συνεχίζεις πιστεύω» (συνέντευξη 2ΕΜ). Περαιτέρω, όπως ανέφερε μουσικός στην κοινότητα:

...κάθε χρόνο το λέω [...] αυτό το ευχαριστώ στο τέλος των προγραμμάτων αυτών. [...] είναι πολύ μεγάλο πράγμα να έρθει ο άλλος να διαθέσει το χρόνο του, να σε εμπιστευτεί μες στη δυσκολία του, και να ανθήσει ταυτόχρονα η καλλιτεχνική του πλευρά...(συνέντευξη 4ΚΜ)

4.2. Η ανάγκη της δια βίου μάθησης και εξειδίκευσης

Για την υλοποίηση μουσικών δράσεων σε Καταστήματα Κράτησης, οι συνεντευξιζόμενοι έδωσαν ιδιαίτερη βαρύτητα στην αυτομόρφωση, δηλαδή στη δια βίου μάθηση. Αναφέρθηκαν εκτενώς στην ανάγκη απόκτησης επιπλέον γνώσεων σε τομείς όπως η ψυχολογία και η κοινωνιολογία, μέσω σεμιναρίων, μελέτης βιβλιογραφίας κ.ά. Από την ανάλυση των δεδομένων προέκυψαν τέσσερις πτυχές που φαίνεται ότι απαιτούν περαιτέρω γνώσεις για τη σωστότερη διαχείρισή τους.

Αρχικά, σημαντική είναι η εκ των προτέρων εξοικείωση και κατανόηση των ψυχολογικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών που παρουσιάζονται στα πλαίσια Καταστημάτων Κράτησης. Παρόλο που ένας συνεντευξιζόμενος τόνισε τις προϋπάρχουσες εμπειρίες του, ως μέσο εμβάθυνσης της κατανόησης σχετικά με τον πληθυσμό υπό κράτηση, κάτι τέτοιο μπορεί τελικά να οδηγήσει στη δημιουργία στερεοτύπων και προκαταλήψεων, αν δεν συνοδεύεται από επιστημονική ή και εμπειρική γνώση στο πλαίσιο. Επιπλέον, φαίνεται ότι οι συνεντευξιζόμενοι έχουν έρθει αντιμέτωποι κατά καιρούς με συμπεριφορές μαθητών/συμμετεχόντων, τις οποίες

αποδίδουν στο συναισθηματικό αντίκτυπο του εγκλεισμού, όπως το αίσθημα της ματαιότητας, η αδυναμία συμβιβασμού ως προς το συνολικό μουσικό αποτέλεσμα ή η έλλειψη συγκέντρωσης. Έπειτα, σύμφωνα με όσα ανέφεραν, λόγω των ρατσιστικών και εθνικιστικών πεποιθήσεων που επικρατούν σε αυτές τις πολυπολιτισμικές ομάδες, δραστηριότητες όπως η ακρόαση μουσικής του τόπου καταγωγής των μαθητών/συμμετεχόντων, μπορεί να οδηγήσει σε διαπληκτισμούς. Αντίστοιχα, αποφεύγουν και τη χρήση παλαιότερων βιωμάτων των μαθητών/συμμετεχόντων στις μουσικές δράσεις, καθώς συχνά οι προηγούμενες εμπειρίες τους είναι τραυματικές. Χωρίς γνώσεις και εξειδίκευση στο χώρο της ψυχικής υγείας, δεν είναι κατάλληλα εφοδιασμένοι για να διαχειριστούν τυχόν ζητήματα που μπορεί να ανακύψουν. Συμπερασματικά, η επιμόρφωση σχετικά με τις ψυχολογικές και κοινωνικές επιπτώσεις του πλαισίου, μπορεί να διευκολύνει την αποφυγή πολλών προβλημάτων ή να προάγει την καλύτερη διαχείρισή τους.

Μία επιπλέον πτυχή που φαίνεται να αποτέλεσε πρόκληση για τους συνεντευξιαζόμενους, ήταν και η διαχείριση των διαπροσωπικών σχέσεων. Αρχικά, χρειάστηκαν ιδιαίτερες κοινωνικές δεξιότητες και ψυχικό σθένος για την αντιμετώπιση των εντάσεων μεταξύ των μαθητών/συμμετεχόντων. Στη συνέχεια, κρίθηκε απαραίτητη η δημιουργία μιας ειλικρινούς σχέσης και ισχυρών δεσμών μεταξύ εκπαιδευτών και εκπαιδευόμενων ή συντονιστών και συμμετεχόντων. Ως αποτέλεσμα, η διερεύνηση των ορίων αυτής της σχέσης, απασχόλησε έντονα τους συνεντευξιαζόμενους. Τόνισαν ότι η έλλειψη ορίων, δυσχεραίνει τη διαχείρισή τους, ενώ μπορεί να οδηγήσει και στη δημιουργία ψευδών προσδοκιών. Όπως χαρακτηριστικά είπαν, «...έπρεπε να δω τι γίνεται με τα όρια του καθηγητή και των μαθητών...» (συνέντευξη 1ΕΜ), και ακόμα «...είναι πολύ σημαντικό να οριοθετείς τη διαδικασία και να οριοθετείς. [...] η ανάπτυξη ως πούμε σχέσεων σε ένα βαθμό που καταλήγει τελικά να υπόσχεται πολλά στον κόσμο που είναι έγκλειστος, ενώ εσύ κάθε φορά αποχωρείς» (συνέντευξη 3ΚΜ).

Ως προς τη σημασία της διατήρησης της δικής τους ψυχικής υγείας, φαίνεται ότι η απασχόληση με άτομα που τελούν υπό κράτηση, είναι συναισθηματικά απαιτητική. Παρόλα αυτά, όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ανέφεραν πως δεν είχαν κάποια υποστήριξη για τη διασφάλιση της ψυχικής τους υγείας. Γι' αυτό και θεωρούν σημαντικό να έχει κάποιος, γνώσεις ψυχολογίας ή κάποιο υποστηρικτικό σύστημα που θα επιτρέψει τη διαχείριση των συναισθηματικών δυσκολιών που συνοδεύουν την απασχόληση σε αυτό

το πλαίσιο. Επιπλέον, έγινε αναφορά στη σημασία της ενδοσκόπησης ως μέσου κατανόησης του εαυτού, αυτοαναστοχασμού, αυτοκριτικής, αναγνώρισης και κατάρριψης προσωπικών προκαταλήψεων.

Αναφερόμενος στον κανονισμό που απαγορεύει τη χρήση καμερών σε εκπαιδευτικά πλαίσια, ένας συνεντευξιαζόμενος ανέφερε ότι, «...δεν το θεωρώ καθόλου λογικό. Τι θα πει, ποια προσωπικά δεδομένα; Εδώ είμαστε σε ένα πλαίσιο σωφρονισμού. [...] πρέπει με κάποιο τρόπο να μπορεί να προστατεύει και αυτόν που είναι εκεί» (συνέντευξη 1ΕΜ). Φαίνεται ότι η πραγματοποίηση μαθημάτων μουσικής σε αυτό το πλαίσιο, συνοδεύεται από αισθήματα επισφάλειας. Πιθανόν η απουσία ενός υποστηρικτικού συστήματος καθώς και μιας διαδικασίας συνεχούς ενδοσκόπησης, να οδηγεί σε αρνητικές στάσεις και συναισθήματα.

Τέλος, φαίνεται ότι οι μουσικοί που εργάζονται σε Καταστήματα Κράτησης οφείλουν να έχουν αρκετές γνώσεις ώστε να αναγνωρίζουν τις δυνατότητες, αλλά και τους περιορισμούς της ίδιας της μουσικής. Από τη μία, όπως ειπώθηκε, «...και πώς θα έχεις πίστη στο πρόγραμμα όταν δεν ξέρεις... όταν ενδεχομένως σου λείπουν κάποιες γνώσεις σε σχέση με το όλο» (συνέντευξη 4ΚΜ), ενώ από την άλλη, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων αναφέρθηκε ο σωφρονισμός των μαθητών/συμμετεχόντων, ως στόχος της μουσικής ενασχόλησης: «...για να μπορέσω να τους παρουσιάσω τη μουσική και μετά να μπορέσω να βγάλω κάτι θετικό και κάτι εποικοδομητικό για το σωφρονισμό τους» (συνέντευξη 1ΕΜ). Σε αυτές τις δύο φράσεις, αντικατοπτρίζονται δύο πλευρές της εμπειρίας παροχής μουσικών δράσεων σε αυτό το πλαίσιο. Αφενός το δυναμικό του εκπαιδευτικού/συντονιστή που απαιτείται και αφετέρου ο λόγος και η στοχοθέτηση των μουσικών προγραμμάτων, είναι δύο παράμετροι που φαίνεται ότι καθορίζουν το αποτέλεσμα της συνολικής εμπειρίας των συνεντευξιαζόμενων.

4.3. Αντιλήψεις και προκαταλήψεις σχετικά με το πλαίσιο

Ενώ, σύμφωνα με τους συνεντευξιαζόμενους, το πλαίσιο των Καταστημάτων Κράτησης διέφερε από άλλα εργασιακά πλαίσια, παρατηρείτε η αποστασιοποίησή τους από τις διαφορές και η εστίασή τους στις ομοιότητες. Για παράδειγμα, η αρχικά αποθαρρυντική διαδικασία των ελέγχων που πραγματοποιούνται για την είσοδο στα Καταστήματα Κράτησης, στη συνέχεια εξισώθηκε με τους ελέγχους που λαμβάνουν χώρα

πριν την επιβίβαση σε αεροπλάνο. Επιπρόσθετα, όπως προαναφέρθηκε, επέλεξαν συνειδητά να μην μαθαίνουν τις πράξεις που οδήγησαν στη φυλάκιση των μαθητών/συμμετεχόντων και να μην επικεντρώνονται στην ιδιότητά τους ως κρατούμενοι. Όπως ανέφερε εκπαιδευτικός μουσικής:

...πέρα από τη φάση αν είναι δεοντολογικό ή όχι, έτσι; Μπορεί [...] να επηρεαστούμε αν μάθουμε τι έχει γίνει. [...] Οπότε είναι καλό να είμαι στο συννεφάκι μου, να κάνω τη δουλειά μου, αυτό που είναι να κάνω...(συνέντευξη 3ΕΜ)

Αυτό επιτρέπει να αναπτυχθούν ισότιμες σχέσεις σε ένα συμπεριληπτικό μουσικό περιβάλλον.

Στη συνέχεια, οι συνεντευξιαζόμενοι δήλωσαν πως, συχνή προκατάληψη επί του πλαισίου αποτελεί η σεξουαλική προσέγγιση ή και παρενόχληση του εκπαιδευόμενου/συντονιστή από τον πληθυσμό που τελεί υπό κράτηση. Ως αποτέλεσμα, θέλησαν να τονίσουν ότι δεν βίωσαν τέτοιες συμπεριφορές. Οι περιπτώσεις φλερτ ήταν σπάνιες και εύκολα διαχειρίσιμες.

Παρατήρησαν ωστόσο, ρατσιστικές πεποιθήσεις, υποτιμητικές στάσεις και συμπεριφορές τοξικής αρρενωπότητας που αφενός, επηρέασαν τη μουσική συνάντηση και αφετέρου, αποτέλεσαν μεταξύ άλλων, αιτία διαπληκτισμών. Ως επί το πλείστον, αυτοί οι διαπληκτισμοί λάμβαναν χώρα εκτός των μαθημάτων/συναντήσεων. Κατά τη διάρκειά τους, οι διαμάχες ήταν λίγες και επιλύονταν γρήγορα. Συγκρίνοντας τις εμπειρίες απασχόλησης εντός και εκτός Καταστημάτων Κράτησης, ένας μουσικός στην κοινότητα ανέφερε πως: «Δηλαδή δεν έγινε αυτό που, κάπως να είσαι στη μέση και να προσπαθήσεις λίγο να ορίσεις την κατάσταση. Και αυτό το λέω γιατί συμβαίνει σε πάρα πολλά εργαστήρια εκτός σωφρονιστικών καταστημάτων» (συνέντευξη 3ΚΜ).

Τέλος, η σχέση των μαθητών/συμμετεχόντων με τη μουσική, επηρεάστηκε από τα χαμηλά επίπεδα αυτοπεποίθησης που παρατηρήθηκαν και από την αρχική καχυποψία με την οποία αντιμετωπίστηκαν τόσο οι μουσικές συναντήσεις όσο και οι ίδιοι οι μουσικοί. Παρ' όλα αυτά, όπως αναφέρθηκε, η σχέση τους με τη μουσική, άλλοτε αδιάφορη, άλλοτε διστακτική, άλλοτε ενθουσιώδης και άλλοτε εξαρτησιακή, δεν διέφερε ιδιαίτερα από αυτήν οποιασδήποτε άλλης ομάδας ή τάξης.

4.4. Προκλήσεις και ευκαιρίες

Μία από τις δυσκολίες με τις οποίες οι συνεντευξιαζόμενοι ήρθαν αντιμέτωποι, ήταν η έλλειψη χρόνου. Αναφέρουν πως πολλές φορές, οι διορισμοί στα ΣΔΕ Καταστημάτων Κράτησης γίνονται καθυστερημένα. Επιπλέον, οι μαθητές/συμμετέχοντες, συχνά απουσίαζαν για λόγους υγείας, ώστε να παρευρεθούν σε δίκες ή λόγω αποφυλάκισης. Για τη δημιουργία της απαραίτητης οικειότητας και εμπιστοσύνης στη μεταξύ τους σχέση, οι συνεντευξιαζόμενοι πρότειναν την πρόσληψη μονίμων εκπαιδευτικών και τη σταθερή παρουσία των κοινοτικών μουσικών.

Μία άλλη πτυχή της εργασίας σε Καταστήματα Κράτησης, στην οποία αντιμετώπισαν προκλήσεις μερικοί από τους συνεντευξιαζόμενους, ήταν η αλληλεπίδραση με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Εξέφρασαν πως συχνά, επιδείκνυαν σεξιστικές συμπεριφορές, ήταν απρόθυμοι να συνεργαστούν και παρεμπόδισαν εγκεκριμένες διαδικασίες. Συγκεκριμένα, μουσικός στην κοινότητα περιέγραψε:

Ένα όριο μπορεί να καταπατηθεί γιατί ένας άνθρωπος σου μιλάει προσβλητικά, γιατί ένας άνθρωπος ενώ ξέρει πολύ καλά ποια είναι δουλειά του, κάπως παρεμποδίζει τη δικιά σου δουλειά...

Στη συνέχεια προσθέτει πως:

Οι ισορροπίες είναι πάρα πολύ λεπτές, [...] έχουν κλείσει 10 πόρτες πίσω σου για να είσαι εκεί, και είναι κλειστές αυτές οι πόρτες. Εννοώ, σε αυτούς τους ανθρώπους βασίζεσαι για να βγεις...

(συνέντευξη 3ΚΜ)

Φαίνεται πως η διάδραση με το σωφρονιστικό προσωπικό, προκάλεσε μεταξύ άλλων, συναισθήματα ανασφάλειας. Για τη διαχείριση αυτού του προβλήματος, σημαντική κρίθηκε η γνώση περί των δράσεων που έχουν εγκριθεί και πραγματοποιηθεί στο παρελθόν, καθώς θα βοηθήσει τους μουσικούς που εργάζονται σε Καταστήματα Κράτησης, να διεκδικήσουν την επανάληψή τους με αυτοπεποίθηση.

4.5. Η στόχευση της μουσικής συνάντησης

Σύμφωνα με τους εκπαιδευτικούς μουσικής, η ύλη και οι στόχοι του γραμματισμού Πολιτισμική-Αισθητική Αγωγή, είναι στη κρίση των εκπαιδευτικών που τον

αναλαμβάνουν. Αντίστοιχα, η διαμόρφωσή των μουσικών δράσεων, ήταν αποτέλεσμα συνεργασίας των υπεύθυνων συντονιστών. Συνεπώς, οι δραστηριότητες που επιλέχθηκαν και οι στόχοι που τέθηκαν, ήταν ποικίλοι. Ωστόσο, το σύνολο των συνεντευξιαζόμενων, μέσω της μουσικής ενασχόλησης αποσκοπούσε στη βελτίωση της καθημερινότητας και της ψυχολογίας των ατόμων που τελούν υπό κράτηση.

Πρωτίστως, με τη χρήση της μουσικής, θέλησαν να προσφέρουν ένα μέσο δημιουργικής κάλυψης του κενού χρόνου, ένα μέσο πνευματικής διαφυγής και ένα μέσο υγιή τρόπο έκφρασης και εκτόνωσης των συναισθημάτων τους. Στη συνέχεια μέσω της μουσικής ενασχόλησης προσπάθησαν να μεταφέρουν κοινωνικά εργαλεία για τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των μαθητών/συμμετεχόντων. Όπως είπε ένας μουσικός στην κοινότητα:

...στόχος είναι να υπάρχει έναν περιβάλλον στο οποίο, οι σχέσεις ανθρώπων λειτουργούν με σεβασμό, όπως γίνεται και σε μια ορχήστρα μουσικής [...] μέσα από αυτή τη διαδικασία θεωρώ ότι όντως μπορεί να χτιστεί ο σεβασμός μεταξύ ανθρώπων...

(συνέντευξη 1KM)

Συχνά, οι μουσικοί στόχευαν στη δημιουργία και παρουσίαση ενός καλλιτεχνικού προϊόντος, είτε εντός Καταστημάτων Κράτησης, είτε στο στενό οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον των μαθητών/συμμετεχόντων. Θεώρησαν ότι, μέσω ενός καλλιτεχνικού αποτελέσματος, οι μαθητές/συνεντευξιαζόμενοι είχαν την ευκαιρία να προβάλλουν τόσο στους δικούς τους ανθρώπους, όσο και στους σωφρονιστικούς υπαλλήλους, μία θετική πλευρά του εαυτού τους και στη συνέχεια να διατηρήσουν ή βελτιώσουν αυτούς τους κοινωνικούς τους δεσμούς.

Επιπρόσθετα, με την ενασχόληση με τη μουσική και την επίτευξη καλλιτεχνικών στόχων, οι συνεντευξιαζόμενοι αποσκοπούσαν στη βελτίωση της αυτοεικόνας, τον επαναπροσδιορισμό του εαυτού και την αύξηση της αυτοπεποίθησης των μαθητών/συμμετεχόντων. Μουσικός στην κοινότητα ανέφερε πως στόχος ήταν, «...να νιώσουν πιο καλά με τον εαυτό τους, η αυτοπεποίθηση είναι μεγάλο πράγμα στη ζωή...». Επεξηγεί ότι, η αυτοπεποίθηση αυξάνεται καθώς: «κάθεσαι ασχολείσαι και τελικά ωπ, έχεις μια κλίση προς, ό,τι κι αν σημαίνει αυτό, ρυθμό, μελωδία, σύνθεση...» (συνέντευξη 4KM).

Τέλος, στα πλαίσια του μαθήματος/της συνάντησης προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον στο οποίο, έστω και προσωρινά, αντισταθμίζεται ο εξουσιαστικός χαρακτήρα των φυλακών. Ένα περιβάλλον στο οποίο οι μαθητές/συμμετέχοντες είχαν την ελευθερία επιλογής και τη δυνατότητα να λειτουργούν αυτοβούλως.

4.6. Η μουσική εκπαίδευση και η κοινοτική μουσική σε διάλογο και αντίλογο

Από την ανάλυση των δεδομένων, αναδεικνύονται βασικές διαφορές μεταξύ των εκπαιδευτικών μουσικής και των κοινοτικών μουσικών. Και οι δύο ομάδες αποσκοπούσαν την επίτευξη των παραπάνω στόχων, λειτούργησαν διακαλλιτεχνικά και έκριναν την εκμάθηση της μουσικής, στα συγκεκριμένα πλαίσια, μη χρήσιμη και μη χρηστική. Ωστόσο, οι συναντήσεις των κοινοτικών, εμπεριείχαν έντονα τη μουσική πράξη και δημιουργία, ενώ τα μαθήματα των εκπαιδευτικών, βασίστηκαν περισσότερο στον αναστοχασμό και τη συζήτηση. Αντίστοιχα, όσον αφορά τα απαραίτητα προσόντα για την εργασία εντός Καταστημάτων Κράτησης, οι μουσικοί στην κοινότητα εστίασαν σε μουσικές δεξιότητες, ενώ οι εκπαιδευτικοί μουσικής εστίασαν σε εκπαιδευτικές προσεγγίσεις και γνώσεις επί του πλαισίου.

Οι δραστηριότητές των μουσικών δράσεων βασίστηκαν στον ομαδικό αυτοσχεδιασμό, στην ομαδική σύνθεση, στην ομαδική εκτέλεση και στο τραγούδι. Ο μουσικός εξοπλισμός ήταν κατά κανόνα πλούσιος, χρησιμοποιήθηκαν όμως και μουσικά εργαλεία που δεν απαιτούν εξοπλισμό, όπως ο φωνητικός αυτοσχεδιασμός, body percussion κ.ά. Για τη διευκόλυνση της μουσικής πράξης υπήρχε μία στοιχειώδης εκμάθηση των μουσικών οργάνων, αλλά κυρίως ενθαρρύνθηκαν οι εναλλακτικοί τρόποι εκτέλεσής τους, δημιουργήθηκαν περιγραφικές παρτιτούρες κ.ά.

Συνεντευξιαζόμενος, μιλώντας για τον ομαδικό αυτοσχεδιασμό, που χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά από τους μουσικούς στην κοινότητα, σχολίασε πως:

...αυτομάτως μπαίνεις στη λογική ότι δεν κρίνομαι και δεν θα κρίνω αλλά και την ίδια στιγμή έχω μια μεγάλη ευθύνη ως προς το σύνολο. Άρα σε διδάσκει και την αίσθηση της ευθύνης, την αίσθηση του μοιράσματος, την αίσθηση της ένωσης...
(συνέντευξη 2KM)

Παρατηρείται επίσης, η επιθυμία της πλειοψηφίας των κοινοτικών μουσικών, να απομακρυνθούν από την ιδιότητα του εκπαιδευτικού, καθώς την αντιλαμβάνονται ως αυταρχική και παρεμβατική. Περιέγραψαν το ρόλο τους, ως μέλη της ομάδας, όχι ως αρχηγοί της.

Στην περίπτωση των εκπαιδευτικών μουσικής, βασικές προσεγγίσεις αποτέλεσαν η διαθεματικότητα και η διαπολιτισμικότητα. Για παράδειγμα, θεωρητικές έννοιες της μουσικής παρουσιάστηκαν για την ανάδειξη του διαθεματικού χαρακτήρα της και τη σύνδεσή της με θεματικές της καθημερινότητας. Αντίστοιχα, δραστηριότητες διαπολιτισμικού χαρακτήρα χρησιμοποιήθηκαν για τη βελτίωση του κλίματος της φυλακής σε περιπτώσεις που παρατηρήθηκαν έντονα ρατσιστικές στάσεις. Περαιτέρω δραστηριότητες, αποτέλεσαν η ακρόαση μουσικής, η προβολή ταινιών, η ανάλυση στίχων και το τραγούδι. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε όμως, στην αναστοχαστική τους δυνατότητα. Όπως ανέφεραν: «...θέλω να είναι κάτι, κάποιο τραγούδι που να έχει ένα νόημα» (συνέντευξη 2ΕΜ), «Η μουσική δηλαδή, μας έβαλε να μιλήσουμε, να εξωτερικεύσουμε πράγματα, να αναστοχαστούμε πράγματα, να σκεφτούμε, να προβληματιστούμε...» (συνέντευξη 1ΕΜ). Τέλος, όπως περιέγραψαν, συχνά κλήθηκαν να ασχοληθούν με θέματα πέραν της μουσικής, να ακούσουν τα προβλήματα των μαθητών ή να προσφέρουν συμβουλές για τη συνέχιση της εκπαίδευσης ή και της γενικής εξέλιξή τους.

Τόσο οι μουσικοί στην κοινότητα, όσο και οι εκπαιδευτικοί μουσικής, παρατήρησαν διάφορα θετικά αποτελέσματα των μαθημάτων/συναντήσεων, όπως τη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των μαθητών/συμμετεχόντων, την καλύτερη διάθεσή τους, εμπειρίες ροής κ.ά. Ωστόσο, φαίνεται ότι οι μουσικοί στην κοινότητα, εστίασαν πρωτίστως στη μουσική πράξη και κατά δεύτερο λόγο στα πιθανά οφέλη αυτής. Χαρακτηριστικά, μουσικός στην κοινότητα, συμβουλεύει κάθε μουσικό που πρόκειται να εργαστεί σε Καταστήματα Κράτησης, «... να μην περιμένει κάτι, να πάει να παίξει τη μουσική του, τη μουσική όλων μας. [...] να μην έχει προσδοκίες...» (συνέντευξη 2ΚΜ).

5. Συμπεράσματα της έρευνας

Η παρούσα έρευνα εξετάζει τη συμβολή της ένταξης της μουσικής, τις δυσκολίες που μπορεί να προκύψουν, αλλά και τις ανά περίπτωση προϋποθέσεις για την ομαλή ένταξη της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης, μέσα από το βίωμα των μουσικών κατά

την απασχόλησή τους σε αυτά τα πλαίσια. Ως προς το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, φαίνεται ότι η ενασχόληση με τη μουσική, υποστηρίζει θετικά την ψυχολογία των μαθητών και των συμμετεχόντων στις μουσικές ομάδες, και βοηθάει στην ανάπτυξη των κοινωνικών τους δεξιοτήτων. Ως αποτέλεσμα, έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει στη δημιουργία και διατήρηση ενός ευχάριστου κλίματος συμβίωσης εντός των Καταστημάτων Κράτησης. Αρχικά, η μουσική εκπαίδευση και οι μουσικές δράσεις φαίνεται να αποτελούν ένα μέσο δημιουργικής κάλυψης του ελεύθερου χρόνου, αλλά και τρόπο πνευματικής διαφυγής. Αντίστοιχες παρατηρήσεις έχουν καταγραφεί και στη βιβλιογραφία σχετικά με τα οφέλη της γενικότερης εκπαίδευσης του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση (Ξανθόπουλος, 2019· Δημητρούλη et al., 2006· Λιναρδάτου & Μανούσου 2014). Στη συνέχεια, η ενασχόληση με τη μουσική παρέχει την ευκαιρία για προαγωγή κοινωνικά αποδεκτών τρόπων αλληλεπίδρασης, ενώ οι εκπαιδευτικοί και οι συντονιστές αποτελούν πρότυπα που συμβαδίζουν με τους κοινωνικούς κανόνες και νόρμες. Όπως αναφέρεται και στη βιβλιογραφία, αυτό αποτελεί τόσο αποτέλεσμα των μουσικών δράσεων όσο και απόρροια της τριβής των μαθητών και των εκπαιδευτών, στα πλαίσια της γενικής εκπαίδευσης (Bazos & Hausman, 2004· Δημητρούλη et al., 2006· Hallam & Himonides, 2021). Έπειτα, η μουσική φαίνεται να προσφέρει έναν υγιή τρόπο έκφρασης των συναισθημάτων, που σύμφωνα με τους Hallam & Himonides (2021) μπορεί να οδηγήσει στη μείωση της επιθετικότητας. Η δημιουργία ενός θετικού κλίματος συμβίωσης, επιτυγχάνεται και μέσω του ομαδικού πνεύματος που δημιουργείται στα πλαίσια μουσικών δραστηριοτήτων. Το αίσθημα συνεργασίας και της αποδοχής από την ομάδα χαρακτηρίζει τις μουσικές δράσεις εντός Καταστημάτων Κράτησης (Kyprianides & Easterbrook, 2020· Henley et al., 2012).

Από την έρευνα προκύπτει ότι, μέσω της μουσικής ενασχόλησης και μέσω της παρουσίας ενός καλλιτεχνικού αποτελέσματος, δίνεται στα άτομα που τελούν υπό κράτηση η ευκαιρία για επαναπροσδιορισμό του εαυτού, βελτίωση της αυτοεικόνας τους, αλλά και των κοινωνικών τους δεσμών. Η δυνατότητα επαναπροσδιορισμού συνάδει με έρευνες που υποστηρίζουν πως μέσω της συμμετοχής σε μουσικές δράσεις, συχνά διαμορφώνεται μία καινούρια ταυτότητα και ως αποτέλεσμα, παρατηρείται αύξηση της αυτοπεποίθησης και μία θετικότερη στάση για το μέλλον (Kyprianides & Easterbrook, 2020· Henley et al., 2012). Επιπρόσθετα, ο επαναπροσδιορισμός του εαυτού και του τρόπου με τον οποίο η παραβατική συμπεριφορά γίνεται αντιληπτή, συνδέεται στη

βιβλιογραφία και με τη μείωση της υποτροπής σε παραβατικές συμπεριφορές (Billby et al., 2013).

Η παρουσίαση ενός καλλιτεχνικού αποτελέσματος σε κοινό, όπως το στενό οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον των συμμετεχόντων/μαθητών, μπορεί να συμβάλει και στη διατήρηση και βελτίωση των κοινωνικών δεσμών (Cohen & Henley, 2018). Επιπλέον, κατά τους Hallam & Himonides (2021), η παρουσίαση ενός καλλιτεχνικού προϊόντος έχει τη δυνατότητα να αλλάξει τον τρόπο που η ευρύτερη κοινωνία αντιμετωπίζει και αντιλαμβάνεται τον πληθυσμό που τελεί υπό κράτηση. Ωστόσο, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, πέραν του στενού οικογενειακού και φιλικού κύκλου, αφορούν ένα συγκεκριμένο κομμάτι της ευρύτερης κοινωνίας, τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους. Προκύπτει ότι μέσω της παρουσίασης ενός καλλιτεχνικού προϊόντος, δίνεται η ευκαιρία στα άτομα που τελούν υπό κράτηση να προβάλλουν μία θετική πλευρά του εαυτού τους στο σωφρονιστικό προσωπικό και ως αποτέλεσμα, να βελτιωθούν οι μεταξύ τους σχέσεις.

Ως προς το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μουσικοί κατά την απασχόλησή τους στα Καταστήματα Κράτησης, τα ευρήματα της παρούσας μελέτης επιχειρούν να ρίξουν φως σε τρεις γενικότερες πτυχές. (α) Τα κοινωνικά και ψυχολογικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση

Οι μουσικοί στα Καταστήματα Κράτησης φαίνεται να αντιμετωπίζουν καχυποψία ως προς το πρόσωπό τους, εντάσεις μεταξύ των συμμετεχόντων, ρατσιστικές πεποιθήσεις, αδυναμία συγκέντρωσης, αδυναμία συμβιβασμού ως προς το μουσικό αποτέλεσμα, χαμηλά επίπεδα αυτοπεποίθησης, αισθήματα ματαιότητας και συμπεριφορές τοξικής αρρενωπότητας όπως η άρνηση ενασχόλησης με μουσικά όργανα που οι συμμετέχοντες/μαθητές αντιλαμβάνονται ως θηλυπρεπή. Αυτά τα χαρακτηριστικά δυσκολεύουν τη διαχείριση της μουσικής συνάντησης αλλά και των διαπροσωπικών σχέσεων που αναπτύσσονται στα πλαίσιά της.

Η καχυποψία ως προς τον εκπαιδευτικό ή συντονιστή, μπορεί να οφείλεται στις προκαταλήψεις με τις οποίες σύμφωνα με τον Ξανθόπουλο (2019) αντιμετωπίζονται οι εκπαιδευτικές δομές από πληθυσμούς που παρουσιάζουν μαθητική διαρροή, όπως ο πληθυσμός που τελεί υπό κράτηση (Μπιτσάκος, 2023). Έπειτα, ρατσιστικές πεποιθήσεις δύναται να εκδηλώνονται συχνότερα στα περιβάλλοντα των Καταστημάτων Κράτησης καθώς σύμφωνα με τον Βαρβατάκο (2016), χαρακτηρίζονται από πολυπολιτισμικότητα.

Ακολουθως, σύμφωνα με τις Δημητρούλη & Ρηγούτσου (2017), η έλλειψη αυτοεκτίμησης, η ευερεθιστότητα, η χαοτική μνήμη και σκέψη και ο αρνητισμός, αποτελούν στοιχεία του εκπαιδευτικού προφίλ των κρατούμενων στις ελληνικές φυλακές.

(β) Την οργάνωση της μουσικής εκπαίδευσης και των μουσικών δράσεων

Όσον αφορά την οργάνωση της μουσικής εκπαίδευσης και των μουσικών δράσεων, πρωταρχικό πρόβλημα φαίνεται να αποτελεί η ελλιπής προετοιμασία των μουσικών για την εργασία τους σε Καταστήματα Κράτησης, γεγονός που οδηγεί σε συναισθήματα όπως άγχος και ανασφάλεια περί των ικανοτήτων τους. Κατά την αναζήτηση βιβλιογραφίας εντοπίστηκαν εγχειρίδια, όπως αυτό των Δημητρούλη & Ρηγούτσου (2017), με τίτλο «Οδηγός για τους εκπαιδευτές των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας σε Καταστήματα Κράτησης». Ωστόσο, δεν εντοπίστηκαν πηγές που να επιβεβαιώνουν ή να καταρρίπτουν την υλοποίηση ενεργειών για τη διασφάλιση της πρόσβασης, μελέτης και κατανόησης τέτοιων εγχειριδίων ή για την περαιτέρω προετοιμασία των μουσικών.

Σε δεύτερο λόγο, πρόκληση φαίνεται να αποτελεί και η έλλειψη στοχοθέτησης της ένταξης της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης. Οι στόχοι των ΣΔΕ, είναι γενικοί και δεν εστιάζουν σε συγκεκριμένους γραμματισμούς καθώς αυτοί χαρακτηρίζονται από ελευθερία ύλης (Δημητρούλη & Ρηγούτσου, 2017). Αντίστοιχα, δεν εντοπίστηκαν στη βιβλιογραφία ούτε προέκυψαν στην παρούσα έρευνα, οι στόχοι των φορέων που εγκρίνουν και υποστηρίζουν την πραγματοποίηση μουσικών δράσεων εντός Καταστημάτων Κράτησης. Συνεπώς, οι μουσικοί βασίζονται, πιθανόν αποκλειστικά, στις γνώσεις και εμπειρίες τους για το σχεδιασμό των μαθημάτων/συναντήσεων, γεγονός που μπορεί να οδηγήσει στη θέση στόχων που δεν συνάδουν με την έως τώρα βιβλιογραφία, όπως ο σωφρονισμός των ατόμων που τελούν υπό κράτηση μέσω της ενασχόλησης με τη μουσική. Ενώ σύμφωνα με τους Hallam & Himonides (2021), η ένταξη της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης συμβάλλει στη μείωση των παραβατικών συμπεριφορών, η γραμμική σύνδεση με τον σωφρονισμό του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση, δεν είναι δεδομένη.

(γ) Την αλληλεπίδραση με τους σωφρονιστικούς υπαλλήλους.

Από την έρευνα αναδεικνύονται οι συχνά σεξιστικές συμπεριφορές, η έλλειψη συνεργασίας και η παρεμπόδιση των μουσικών δράσεων από το σωφρονιστικό προσωπικό. Ενώ τα παραπάνω δεδομένα δεν υποστηρίζονται από το παρόν θεωρητικό πλαίσιο, σύμφωνα με έρευνες του Μπαμπασίκα (2015) πολλοί σωφρονιστικοί υπάλληλοι

θεωρούν ότι ο σκοπός των Καταστημάτων Κράτησης είναι η τιμωρία, όχι η αναμόρφωση του παραβάτη. Συνεπώς, η ένταξη της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης μπορεί να φαντάζει ανούσια.

Ως προς το τρίτο και τελευταίο ερευνητικό ερώτημα, για την ενίσχυση της ομαλής λειτουργίας της μουσικής εκπαίδευσης και των μουσικών δράσεων εντός Καταστημάτων Κράτησης, απαραίτητη κρίνεται η πραγματοποίηση δράσεων για την αντιμετώπιση ή διαχείριση των παραπάνω προβλημάτων. Επιπλέον, τα δεδομένα της έρευνας αποκαλύπτουν τις απαραίτητες ποιότητες που ένας μουσικός καλείται να έχει, την ανάγκη για κρατική υποστήριξη της ένταξης της μουσικής σε αυτά τα πλαίσια αλλά και τις διαφορετικές προσεγγίσεις ως προς τη διαμόρφωση του μαθήματος ή της μουσικής συνάντησης.

Για την απασχόληση με τον πληθυσμό που τελεί υπό κράτηση, από την παρούσα έρευνα διαφαίνεται ότι ένας μουσικός, οφείλει να βρίσκεται σε μία διαρκή διαδικασία αυτοκριτικής και ενδοσκόπησης, για τον εντοπισμό και την κατάρριψη προκαταλήψεων που μπορεί να έχει σχετικά με το πλαίσιο. Τα αποτελέσματα αυτά συμβαδίζουν με τα απαραίτητα χαρακτηριστικά ενός εκπαιδευτικού στα Καταστήματα Κράτησης, όπως περιγράφονται από τις Δημητρούλη και Ρηγούτσου (2017). Περαιτέρω, το έργο τους υποστηρίζει και την ανάγκη που προέκυψε σε αυτή την έρευνα, για την ορθή οριοθέτηση της σχέσης του συντονιστή/εκπαιδευτικού με τους συμμετέχοντες/μαθητές (Δημητρούλη & Ρηγούτσου, 2017).

Ιδιαίτερα σημαντική επίσης φαίνεται να είναι και η αυτομόρφωση των μουσικών, ίσως για την αντιμετώπιση μιας ελλιπούς κατάρτισης ή προετοιμασίας τους. Ωστόσο, την αυτομόρφωση δυσχεραίνει η έλλειψη βιβλιογραφίας αναφορικά με την ένταξη της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης στην ελληνική γλώσσα, ή που να αντικατοπτρίζει την πραγματικότητα στις ελληνικές φυλακές. Θα ήταν εποικοδομητικό να υλοποιηθούν προσπάθειες, αντίστοιχες με αυτές οργανισμών του εξωτερικού, για τη διάδοση πληροφοριών καλής πρακτικής, αλλά και την υποστήριξη της ερευνητικής δραστηριότητας σε αυτό το πεδίο (National Criminal Justice Arts Alliance, χ.χ.). Επιπλέον, φαίνεται ότι οι μουσικοί συχνά καλούνται να αντιμετωπίσουν θεματικές, όπως η ψυχολογία του πληθυσμού που τελεί υπό κράτηση, για τη διαχείριση των οποίων, η αυτομόρφωση, ειδικά στις περιπτώσεις που δεν πραγματοποιείται μέσω επίσημων εκπαιδευτικών δομών, μπορεί να οδηγήσει σε διάφορα προβλήματα. Οι μουσικοί, για την

διαχείριση αυτών των θεματικών, είναι σοφό να υποστηρίζονται, να καθοδηγούνται και να ελέγχονται από επαγγελματίες. Τέλος, σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας, η ομαλή λειτουργία τη μουσικής εκπαίδευσης και των μουσικών δράσεων προϋποθέτει τη σταθερή παρουσία των μουσικών. Αυτή μπορεί να διασφαλιστεί, μέσω της πρόσληψης μονίμων εκπαιδευτικών μουσικής στα ΣΔΕ Καταστημάτων Κράτησης και μέσω της κρατικής χρηματοδότησης των μουσικών δράσεων. Κατά τους Hallam & Himonides (2021), η πραγματοποίηση τακτικών και συχνών συναντήσεων είναι απαραίτητη για την αποτελεσματικότητα των μουσικών δράσεων.

Ως προς το περιεχόμενο των μουσικών συναντήσεων και μαθημάτων, από την έρευνα προέκυψαν δύο διαφορετικές προσεγγίσεις. Η έμφαση των εκπαιδευτικών στην αναστοχαστική ιδιότητα της μουσικής και η έμφαση των κοινοτικών μουσικών στη συμμετοχή στην καλλιτεχνική διαδικασία. Η στάση των κοινοτικών μουσικών, αντικατοπτρίζει τον χαρακτήρα του κινήματος των τεχνών στην κοινότητα, όπως παρουσιάζεται στη βιβλιογραφία (Cole, 2019). Παράλληλα, τα μουσικά εργαλεία των περισσότερων μουσικών παρεμβάσεων, όπως αυτά της σύνθεσης και του αυτοσχεδιασμού, συνάδουν με τα εργαλεία που επέλεξαν να χρησιμοποιήσουν οι μουσικοί στην κοινότητα (Bensimon, 2023· Bilby et al., 2013· Kyprianides & Easterbrook, 2020· Henley et al., 2012). Παρ' όλα αυτά, εκπαιδευτικά εργαλεία της συμπεριληπτικής εκπαίδευσης και της άτυπης μάθησης, όπως περιγράφονται από τους Χαλκιαδάκη και Ακογιούνογλου (2018) και Αγαλιανού και Τσαφταρίδης (2016) αντίστοιχα, φαίνεται να ωφέλησαν τόσο το μάθημα μουσικής όσο και τις μουσικές συναντήσεις. Συνεπώς, τα αποτελέσματα της έρευνας συμπίπτουν με τις απόψεις του Koorman (2007) και του Shieh (2010) για την ανάγκη συνδυασμού εκπαιδευτικών εργαλείων και πρακτικών της κοινοτικής μουσικής κατά την ένταξη της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης. Επιπλέον, η άποψη του Shieh (2010) ότι η μουσική γνώση πρέπει να μεταφέρεται μέσω της μουσικής έκφρασης, συνάδει με το εύρημα της παρούσας έρευνας, ότι η εκμάθηση μουσικής θεωρίας στα Καταστήματα Κράτησης δεν είναι χρηστική.

6. Αναστοχασμοί και προτάσεις

Από την ανάλυση των συνεντεύξεων, διαπιστώνεται ότι στις συναντήσεις των δράσεων η μουσική λειτούργησε ως αυτοσκοπός, ενώ στα πλαίσια των μαθημάτων, η

μουσική χρησιμοποιήθηκε ως μέσο επίτευξης μη μουσικών στόχων, όπως ο αναστοχασμός, η συζήτηση, η γνωριμία με άλλους πολιτισμούς κ.ά. Αυτό φαίνεται να οφείλεται σε πολλούς διαφορετικούς παράγοντες. Αρχικά, οι μουσικοί στην κοινότητα, φάνηκαν πιο εξοικειωμένοι με τα θετικά που μπορεί να αποφέρει η συμμετοχή στη μουσική διαδικασία και η μουσική έκφραση, όπως οι επιδράσεις του ομαδικού αυτοσχεδιασμού ή των μουσικών εμπειριών ροής στη ψυχολογία των ανθρώπων (Saint-Germier et al., 2021· Biasutti & Habe, 2023). Επιπλέον, παρατηρήθηκε η εξοικείωσή τους με εργαλεία της άτυπης μάθησης και της συμπεριληπτικής εκπαιδευτικής προσέγγισης, η χρήση των οποίων διευκόλυνε τη συμμετοχή των ατόμων που δεν είχαν πρότερες μουσικές γνώσεις, στην καλλιτεχνική διαδικασία (Αγαλιανού & Τσαφταρίδης, 2016· Χαλκιαδάκη & Ακογιούνου, 2018). Οι εκπαιδευτικοί μουσικής, ενώ έδειξαν να κατανοούν πως δεν είναι ωφέλιμη η χρήση τυπικών διαδικασιών εκμάθησης της μουσικής, φάνηκε ότι δυσκολεύτηκαν να εντοπίσουν εναλλακτικούς τρόπους συμπερίληψης των μαθητών στη μουσική πράξη. Ως αποτέλεσμα, εστίασαν περισσότερο στην επαφή των μαθητών με τη μουσική μέσω της ακρόασης, της προβολής ταινιών κ.ά. Η διαμόρφωση μίας συνάντησης εστιασμένης στην ομαδοσυνεργατική μουσική πράξη, μεταξύ των άλλων, φαίνεται και να διευκολύνει ως έναν βαθμό τη διαχείριση των προκλήσεων που προκύπτουν στα πλαίσια των Καταστημάτων Κράτησης. Για παράδειγμα, προσφέρει λιγότερες ευκαιρίες για τη δημιουργία εντάσεων κατά τη διάρκεια της συνάντησης, εξυπηρετεί την οριοθέτηση των σχέσεων των μουσικών με τον πληθυσμό υπό κράτηση, αλλά και την αποστασιοποίησή τους από την ιδιότητα των μαθητών/συμμετεχόντων ως κρατούμενοι.

Η αύξηση της ερευνητικής δραστηριότητας στο πεδίο της ένταξης της μουσικής στα Καταστήματα Κράτησης, αλλά ακόμα και η μετάφραση των ξενόγλωσσων ερευνών είναι υψίστης σημασίας. Έχει τη δυνατότητα να λειτουργήσει καθοδηγητικά για τους μουσικούς που πρόκειται να εργαστούν με τον πληθυσμό που τελεί υπό κράτηση και να προσφέρει πηγή έμπνευσης για τους διάφορους τρόπους ένταξης της μουσικής σε αυτά τα πλαίσια. Έπειτα, για την επιλογή των κατάλληλων μουσικών εργαλείων, σημαντική είναι η ανάδειξη ερευνών που εξετάζουν τον τρόπο με τον οποίο η μουσική πράξη μπορεί να επηρεάσει τη ψυχολογία των ανθρώπων.

Πολλοί είναι οι παράγοντες που διαμόρφωσαν την εμπειρία των συμμετεχόντων στην έρευνα, κατά την απασχόλησή τους σε Καταστήματα Κράτησης. Ωστόσο τον

κυριότερο ρόλο φαίνεται να αποτέλεσαν, τα διάφορα επίπεδα ενημέρωσης και κατανόησης ως προς τις συνθήκες διαβίωσης στα ελληνικά Καταστήματα Κράτησης, ως προς το αντίκτυπο του εγκλεισμού αλλά και ως προς τις συνθήκες που μπορεί να οδηγήσουν έναν άνθρωπο σε παραβατικές συμπεριφορές. Είναι σημαντική η πραγματοποίηση δράσεων που απευθύνονται τόσο σε μουσικούς όσο και στην ευρύτερη κοινωνία, για την ευαισθητοποίησή τους και την κατάρριψη των προκαταλήψεων σχετικά με τον πληθυσμό που τελεί υπό κράτηση.

Για την περαιτέρω διερεύνηση της συμβολής των μουσικών δράσεων εντός Καταστημάτων Κράτησης, σημαντική είναι και η πραγματοποίηση ερευνών με συμμετέχοντες τα ίδια τα άτομα στα οποία απευθύνονται αυτές οι δράσεις, δηλαδή τον πληθυσμό που τελεί υπό κράτηση. Επιπλέον, όπως και σε χώρες του εξωτερικού, παρατηρείται και στην Ελλάδα η πραγματοποίηση μουσικών δράσεων που λαμβάνουν χώρα σε συνέχεια της αποφυλάκισης, όπως η συναυλία αποφυλακισθέντων αποφοίτων Σχολείου Δεύτερης Ευκαιρίας και σωφρονιστικών υπαλλήλων, των φυλακών Κέρκυρας (Φίλοι Σχολείου Φυλακών Κέρκυρας, 2023). Συνεπώς, ενδιαφέρον παρουσιάζει και η μελέτη του τρόπου με τον οποίο η μουσική ενασχόληση μπορεί να ενταχθεί και να υποβοηθήσει τη διαδικασία της επανένταξης στην κοινωνία, σε συνέχεια της αποφυλάκισης.

Βιβλιογραφία

- Αγαλιανού, Ο., & Τσαφταρίδης, Ν. (2016). Άτυπες μορφές γνώσης και μάθησης στη Μουσικοπαιδαγωγική Θεώρηση του C. Orff. Στο Μ. Κοκκίδου & Ζ. Διονυσίου (Επιμ.), *Πρακτικά 7ου Συνεδρίου της Ελληνικής Ένωσης για τη Μουσική Εκπαίδευση, Μουσικός Γραμματισμός: Τυπικές και Άτυπες Μορφές Μουσικής Διδασκαλίας-Μάθησης* (σσ. 87-95). Θεσσαλονίκη: Ε.Ε.Μ.Ε.
- Anstiss, B. (2003). Just how effective is correctional treatment at reducing re-offending? *New Zealand Journal of Psychology*, 32(2), 84-91.
- Aos, S., Miller, M., Drake, E. K., & Lieb, R. (2006). *Evidence-Based Adult Corrections Programs: What Works and What Does Not*. Washington State Institute for Public Policy.
- Ασημακόπουλος, Μ. & Μετάφας, Π. (2008). Οι ελληνικές φυλακές τον 19^ο και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Τα κτίρια και οι μηχανικοί τους. *Τεχνικά χρονικά*, 2, 1-39.
- Βαρβατάκος, Ν. (2016). Χώροι κράτησης και ανθρωπιστική κρίση. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* (σσ. 2381-2404). Σάκκουλα.
- Bartleet, B. L. (2023). A conceptual framework for understanding and articulating the social impact of community music. *International Journal of Community Music*, 16(1), 31-49. https://doi.org/10.1386/ijcm_00074_1
- Bazos, A. & Hausman, J. (2004). *Correctional Education as a Crime Control Program*. UCLA School of Public Policy and Research, Department of Policy Studies.
- Bensimon, M. (2022). Creating a Benevolent World: Exploration of a Music-Based Rehabilitation Program for Formerly Incarcerated Individuals. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 68(4), 1-19. <https://doi.org/10.1177/0306624X221102829>
- Bensimon, M. (2023). Explaining post-prison rehabilitation through music from the Good Lives Model perspective. *European Journal of Criminology*, 20(1), 122–141. <https://doi.org/10.1177/1477370821997339>
- Bertrand M. (2017). “Making the Art of Fun Freely Accessible”: Community Arts Practices and the Politics of Leisure in Britain in the 1970s and 1980s, *Angles*, 5. <https://doi.org/10.4000/angles.1225>
- Best, D. (2019). What we know about recovery, desistance and reintegration. Στο *Pathways to Recovery and Desistance: The Role of the Social Contagion of Hope* (1st ed., pp. 1– 22). Bristol University Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctvpwhfpp.6>
- Biasutti, M. & Habe, K. (2023). Flow in Music Performance: From Theory to Educational Applications. *Psychological Topics*, 32(1), 179-195. <https://doi.org/10.31820/pt.32.1.10>
- Bilby, C., Caulfield, L., & Ridley, L. (2013). *Re-imagining Futures: Exploring Arts Interventions and the Process of Desistance*. Arts Alliance.
- Βίτσου, Μ., Κοντογιάννη Α. & Μάγος, Κ. (2020). Η Δραματική Τέχνη σε χώρους εγκλεισμού: Διερεύνηση αντιλήψεων των εμψυχωτών στα Καταστήματα Κράτησης Τίρυνθας και Ναυπλίου. *Εκπαίδευση & Θέατρο*, 21, 52-63.

- Γενική Γραμματεία Αντεγκληματικής Πολιτικής (χ.χ.). *Στατιστικά Στοιχεία Κρατουμένων: Πίνακας Κρατουμένων – Ποινών κατά την 1η Ιανουαρίου εκάστου έτους (2015-2024)*. Υπουργείο Προστασίας του Πολίτη.
- Cohen, M. L. & Henley, J. (2018). Music-making behind bars: The many dimensions of community music in prisons. In B. L. Bartleet & L. Higgins (Eds.), *The Oxford Handbook of Community Music* (pp. 153–172). Oxford Handbooks. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780190219505.013.11>
- Cole, P. (2019). Culture, Democracy, and the Right to Make Art: The British Community Arts Movement. In A. Jeffers & G. Moriarty (Eds.), *Theatre Survey*, 60(1), 162-164. <https://doi.org/10.1017/S0040557418000601>
- Coyle, A. G. (2023). prison. *Encyclopedia Britannica*. Accessed on May 24, 2024, from <https://www.britannica.com/topic/prison>
- Δημητράτος, Ν. (2016). Ποινή και εναλλακτικοί τρόποι έκτισής της. Μία κριτική επισκόπηση. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* (σσ. 2249-2259). Σάκκουλα.
- Δημητρούλη Κ. & Ρηγούτσου Ε. (2017). *Η εκπαίδευση στη φυλακή-Οδηγός για τους εκπαιδευτές των Σχολείων Δεύτερης Ευκαιρίας*. Β. Νικολοπούλου & Α. Λύτσιου (Επιμ.). Γενική Γραμματεία Δια Βίου Μάθησης και Νέας Γενιάς.
- Δημητρούλη, Κ., Θεμελή, Ο. & Ρηγούτσου Ε. (2006). Η Εκπαίδευση Ενηλίκων στις Φυλακές. Το αποτέλεσμα μιας προσπάθειας στη χώρα μας. Στο Ζ. Κορόμηλου, Δ. Μουζάκης, Β. Σωτηροπούλου, Ν. Τσέργος, & Σ. Χανής (Επιμ.), *Πρακτικά Συνεδρίου Δια Βίου Μάθησης για την Ανάπτυξη, την Απασχόληση και την Κοινωνική Συνοχή* (σσ. 199-204). Βόλος.
- Διαδικυακός Τόπος Διαβουλεύσεων. (2017). *Σωφρονιστικός Κωδικας: Άρθρο 17-Διακρίσεις*. Υπουργείο Δικαιοσύνης. <http://www.opengov.gr/ministryofjustice/?p=8610>
- Εθνικό Θέατρο. (2022). *Θεατρικό εργαστήριο Εθνικού θεάτρου & Φυλακών Κορυδαλλού*. <https://www.n-t.gr/el/socialactions/olderactions/1494>
- Giordano, P., Cernkovich, S. & Rudolph, J. (2002). Gender, Crime, and Desistance: Toward a Theory of Cognitive Transformation. *American Journal of Sociology*, 107(4), 990-1064 DOI:10.1086/343191
- Hallam, S., & Himonides, E. (2021). *The Power of Music: An exploration of the evidence*. <https://doi.org/10.31219/osf.io/7tzjr>
- Hart, S. (1986). The Historical and Social Role of the Arts in Prisons. *The Prison Journal*, 66(2), 11-25. <https://doi.org/10.1177/003288558606600204>
- Henley, J., Caulfield, L. S., Wilson, D. & Wilkinson, D. J. (2012). Good Vibrations: positive change through social music-making. *Music Education Research*, 14(4), 499-520. <https://doi.org/10.1080/14613808.2012.714765>
- Higgins, L. (2012). *Community music in theory and in practice*. Oxford University Press.
- Ίδρυμα Νεολαίας & Δια Βίου Μάθησης. (χ.χ.). *Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας*.
- Καλδάρια, Α. (2017). Τα «Κολλέγια του Εγκλήματος» και η θεωρία της «Αποχής από το Έγκλημα». *Postmodern: making multiple choices*.

- Koopman, C. (2007). Community music as music education: on the educational potential of community music. *International Journal of Music Education*, 25(2), 151-163. <https://doi.org/10.1177/0255761407079951>
- Κουλούρης, Ν. Κ. (2020). Υπερπληθυσμός των φυλακών: Η ανισοκατανομή ενός παλιρροϊκού φαινομένου. *The Art of Crime*.
- Κρητικός, Α. (2013). Γηράσκω αεί διδασκόμενος; Το κοινωνικό προφίλ των μαθητών ενός σχολείου δεύτερης ευκαιρίας. *Παιδαγωγική επιθεώρηση*, 56, 65-81.
- Kyprianides, A., & Easterbrook, M. J. (2020). "Finding Rhythms Made Me Find My Rhythm in Prison": The Role of a Music Program in Promoting Social Engagement and Psychological Well-being Among Inmates. *The Prison Journal*, 100(4), 531-554. <https://doi.org/10.1177/0032885520939316>
- Κωνσταντίνου, Ζ. (2016). Παραβατικότητα ανηλίκων, ποινική δικαιοσύνη ανηλίκων και κρίση. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* (σσ. 1863-1882). Σάκκουλα.
- Λιναρδάτου, Χ. & Μανούσου Ε. (2014). Η Ανοικτή και εξ αποστάσεως εκπαίδευση σε άτομα κοινωνικά αποκλεισμένα, όπως οι κρατούμενοι. Μελέτη περίπτωσης: Η εκπαίδευση των κρατουμένων στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο της Μ. Βρετανίας. *Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, 10(1), 49-68. <https://doi.org/10.12681/jode.9811>
- Lowe, S. S. (2001). The Art of Community Transformation. *Education and Urban Society*, 33(4), 457-471. <https://doi.org/10.1177/0013124501334008>
- Matarasso F. (2013). 'All In This Together': The depoliticization of community art in Britain, 1970-2011, In E. van Erven (Ed.), *Community, Art, Power* (pp. 214-240). International Community Arts Festival, 2011.
- Mavridis, S. (2021). The Implementation of Home Detention with the use of Electronic Surveillance in Greece. *Multilingual Academic Journal of Education and Social Sciences*, 9(1), 233-245. <http://dx.doi.org/10.46886/MAJESS/v9-i1/7328>
- Morris, N., & Rothman, D. J. (1995). *The Oxford history of the prison: the practice of punishment in Western society*. Oxford University Press.
- Μπαμπασίικας Κ. (2017). The impact of prison type on prisoners' aggression and mental health in greek prisons. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 22(1), 77-92. https://doi.org/10.12681/psy_hps.23249
- Μπαμπασίικας, Κ. (2015). Η Επίδραση του Τύπου Φυλακής και της Έδρας Ελέγχου στις Αντιλήψεις περί Σωφρονισμού και Προσωπικής Βελτίωσης των Κρατουμένων στις Ελληνικές Φυλακές. *ΙΑ' Επιστημονική Επετηρίδα του Τμήματος Ψυχολογίας Α.Π.Θ.* 277-308.
- Μπιτσάκος Ν. (2023). Η μαθητική διαρροή στην Περιφέρεια Θεσσαλίας: Μία εμπειρική συγκριτική ανάλυση του πληθυσμού των ενήλικων εκπαιδευόμενων σε Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας και Σχολεία Δεύτερης Ευκαιρίας Καταστημάτων Κράτησης. *Θέματα Επιστημών Αγωγής*, 2(1), 83-97. <https://doi.org/10.12681/thea.30838>
- National Criminal Justice Arts Allience, (χ.χ.). *About us*. <https://artsincriminaljustice.org.uk/>

- Νικολόπουλος, Γ. Π. (2016). Χώροι κράτησης και ανθρωπιστική κρίση: Εισαγωγικές παρατηρήσεις. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* (σσ. 2369-2380). Σάκκουλα.
- Ξανθόπουλος, Ν. (2019). Εκπαιδευόμενοι στα σχολεία δεύτερης ευκαιρίας: μάθηση, χαρακτηριστικά και ανάγκες. Στο Καραϊσκού, Ε. & Κουτρομάνος, Γ. (Επιμ.), *Πρακτικά του 2^{ου} Πανελλήνιου Επιστημονικού Συνεδρίου με Διεθνή Συμμετοχή: Τομ. 2. Ελλάδα-Ευρώπη 2020: Εκπαίδευση, Δια Βίου Μάθηση, Έρευνα, Νέες Τεχνολογίες, καινοτομία και Οικονομία* (σσ. 487-492). Λαμία. <https://doi.org/10.12681/elrie.1592>
- Ξεπλάτη, Χ., Σεργουνιώτη, Π., Κουλιανού, Μ. (2011). Η Αναστοχαστική Διαδικασία επί της Φοίτησης των Μαθητών ΣΔΕ με τη Χρήση Ημερολογίων και Εργαλείων ΤΠΕ. Στο *2ο Επιστημονικό Συνέδριο ΣΕΠ/ΑΣΠΑΙΤΕ, Τεχνολογικές Εξελίξεις και Διδακτικές Εφαρμογές στην ΤΕΕ. Καινοτομικές δράσεις και προοπτικές ανάπτυξης*. Αθήνα: ΑΣΠΑΙΤΕ.
- Ολοκτσίδου, Η., Κωνσταντάκου, Κ., & Ακογιούνoglou, Μ. (2023). Αποτύπωση της εμπειρίας εμπυχωτών μουσικής στην κοινότητα στη Γερμανία και στην Ελλάδα: μία φαινομενολογική προσέγγιση. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περικάκη (Επιμ.), *Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε., Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες* (σσ. 222-231). Ε.Ε.Μ.Ε.
- Πιτσελά, Α. (2016). Γυναίκες στις ελληνικές φυλακές. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* (σσ. 2431-2467). Σάκκουλα.
- Ρηγούτσου, Ε. (2005). *Συμβουλευτική κρατουμένων*. Ινστιτούτο Διαρκούς Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΙΔΕΚΕ).
- Robson, C. (2010). Η έρευνα του πραγματικού κόσμου: Ένα μέσον για κοινωνικούς επιστήμονες και επαγγελματίες ερευνητές. Gutenberg.
- Rubin, A. & Deflem, M. (2019). *History of the Prison*. 277-292. DOI: 10.1002/9781119372394.ch20.
- Saint-Germier, P., Goupil, L., Rouvier, G., Schwarz, D. & Cannone C. (2021). What it is like to improvise together? Investigating the phenomenology of joint action through improvised musical performance. *Phenomenology and the Cognitive Sciences*. <https://doi.org/10.1007/s11097-021-09789-0>
- Σάλιαρη, Κ. (Επιμ.). (2016). Ο κατάλογος της Art-Athina 2016-Διεθνής Συνάντηση Σύγχρονης Τέχνης. Μτφ. Tony Mozer, Georgalidis Ltd. 176. <https://psat-art.gr/art-athina-2016/>
- Shieh, Eric. (2010). On punishment and music education: Towards a practice for prisons and schools. *International Journal of Community Music*, 3, 19-32. DOI:10.1386/ijcm.3.1.19/1.
- Στάμου, Λ., Βαρβαρίγου, Μ., Αγαλιανού, Ο., & Τρούλου, Ρ. (2023). Συμπόσιο: Κοινωνική μουσική και κοινοτικοί μουσικοί: Η νέα εποχή, οι νέες ανάγκες, οι νέοι ρόλοι. Στο Θ. Ράπτης & Ε. Περικάκη (Επιμ.), *Πρακτικά του 9ου Συνεδρίου της Ε.Ε.Μ.Ε. Η Μουσική Εκπαίδευση σε έναν κόσμο που αλλάζει: Ταυτότητες, Αξίες, Εμπειρίες* (σσ. 497-511). Ε.Ε.Μ.Ε.

- Τσιλίκης Χ., & Γάκου Ε. Μ. (2018). Κοινωνική επιχειρηματικότητα και σωφρονιστική. Προτεινόμενο μοντέλο εργασιακής επανένταξης έγκλειστων και αποφυλακισμένων στην Ελλάδα. *Κοινωνική Πολιτική*, 9, 88–110. <https://doi.org/10.12681/sp.15987>
- Τσιώλης, Γ. (2018). Θεματική ανάλυση ποιοτικών δεδομένων. Στο Γ. Ζαϊμάκης (Επιμ.), *Ερευνητικές διαδρομές στις Κοινωνικές Επιστήμες. Θεωρητικές – Μεθοδολογικές Συμβολές και Μελέτες Περίπτωσης*, Πανεπιστήμιο Κρήτης – Εργαστήριο Κοινωνικής Ανάλυσης και Εφαρμοσμένης Κοινωνικής έρευνας, 97-125.
- Υπουργείο Δικαιοσύνης, Διαφάνειας & Ανθρώπινων Δικαιωμάτων. (χ.χ.). *Καταστήματα Κράτησης*. <http://www.sofron.gov.gr/stoixeia-epikoinias-filakon/>
- Φίλοι Σχολείου Φυλακών Κέρκυρας. (2023, 15 Ιουνίου). *Φίλες και φίλοι του Σχολείου Φυλακών Κέρκυρας: Μετά την επιτυχία και την απήχηση που είχε εντός και εκτός Ελλάδας η [Φωτογραφία] [Δημοσίευση σε σελίδα]*. Facebook. https://www.facebook.com/107851213949874/photos/a.107904890611173/1186061762795475/?type=3&ref=embed_post
- Φουκώ, Μ. (με Κουράκης Ν. Ε.). (1989). *Επιτήρηση και τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής*. (Κ. Χατζηδήμου & Ι. Ράλλη, μτφ.). Ράππα. (Έκδοση πρωτότυπου έργου 1975)
- Φραντζεσκάκης, Ι. (1990). *Το σωφρονιστικό σύστημα: Ανάλυση και παρατηρήσεις επί των διατάξεων του νέου σωφρονιστικού κώδικα (Ν. 1851/1989 και Ν. 1877/1990). Σύλλογος συμπαραστάσεως κρατουμένων "Ο Ονήσιμος"*.
- Weaver, B. (2019). Understanding desistance: a critical review of theories of desistance. *Psychology, Crime & Law*, 25(6), 641–658. <https://doi.org/10.1080/1068316X.2018.1560444>
- Χαλκιαδάκη, Μ. & Ακογιούνογλου Μ. (2018). Γνωριμία με τις αρχές του Καθολικού Σχεδιασμού στο μάθημα της μουσικής: ένας σχεδιασμός για όλους. *Μουσικοπαιδαγωγικά*, 16, 7-27.
- Χασάνδρα, Μ. & Γούδας, Μ. (2004). Κριτήρια εγκυρότητας στην ποιοτική – ερμηνευτική έρευνα. *Επιστημονική Επετηρίδα της Ψυχολογικής Εταιρείας Βορείου Ελλάδος*, 2, 31 – 47.
- Χατζηθεοδώρου, Γ. (2016). Οι σύγχρονες συνθήκες κράτησης στις φυλακές: μεταξύ ευρωπαϊκού ιδεαλισμού και ελληνικού ρεαλισμού. Στο Μ. Γασπαρινάτου (Επιμ.), *Έγκλημα και Ποινική καταστολή σε εποχή κρίσης* (σσ. 2405-2430). Σάκκουλα.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

Ερωτήσεις συνεντεύξεων

Αναγνωριστικές ερωτήσεις: εκπαιδευτικό υπόβαθρο, πότε και πώς ξεκίνησε η ενασχόληση με τον πληθυσμό υπό κράτηση και πόσο διήρκεσε.

1. Ποιος θεωρείται ότι είναι ο στόχος της μουσικής εκπαίδευσης/μουσικής ενασχόλησης του πληθυσμού υπό κράτηση;
2. Ποιο ήταν το κίνητρό σας για εργασία με πληθυσμό υπό κράτηση;
3. Ποια ήταν η αρχική αντίδρασή σας, όταν μάθατε ότι πρόκειται να εργαστείτε σε Κατάστημα Κράτησης;
4. Πώς ήταν η πρώτη μέρα;
5. Πώς εξελίχθηκε η εμπειρία σας;
6. Αντιμετωπίσατε προβλήματα; Αν ναι, πώς τα αντιμετωπίσατε;
7. Ποιος θεωρείτε ότι είναι ο ρόλος ενός εκπαιδευτικού μουσικής/μουσικού συντονιστή στα πλαίσια ενός Καταστήματος Κράτησης;
8. Πώς διαμορφώθηκε ο ρόλος σας στα πλαίσια της τάξης/μουσικής συνάντησης;
9. Τι συμπεριλάμβαναν τα μαθήματα/οι μουσικές συναντήσεις;
10. Είχατε προκαθορισμένο πλάνο και στόχους; Αν ναι, ποιους;
11. Ποια ήταν η αντίδραση των μαθητών/συμμετεχόντων; Είχαν προηγούμενη επαφή με τη μουσική εκπαίδευση/ενασχόληση;
12. Υπήρξαν ποτέ εντάσεις ή διαμάχες; Αν ναι, πώς αντιμετωπίστηκαν;
13. Από την εμπειρία σας, ποια θεωρείτε ότι είναι η συμβολή της μουσικής εκπαίδευσης/μουσικής ενασχόλησης του πληθυσμού υπό κράτηση; Έχετε παραδείγματα;
14. Πιστεύετε ότι η μουσική εκπαίδευση/ενασχόληση με τη μουσική, θα ήταν ωφέλιμο να συμπεριλαμβάνετε συχνότερα στα Καταστήματα

Κράτησης; Αν ναι, γιατί; (Για την περίπτωση της μουσικής εκπαίδευσης που απευθύνεται μόνο στους μαθητές των ΣΔΕ Καταστημάτων Κράτησης: Και θα ήταν ωφέλιμο να απευθύνεται στο σύνολο του πληθυσμού υπό κράτηση;)

15. Τι προτάσεις ή προϋποθέσεις θα θέτατε, για την εύρυθμη λειτουργία της μουσικής εκπαίδευσης/των μουσικών δράσεων εντός Καταστημάτων Κράτησης;

16. Ποιες θεωρείτε ότι είναι οι απαραίτητες γνώσεις για κάποιον που θέλει να εργαστεί ως μουσικός, στα πλαίσια των Καταστημάτων Κράτησης;

17. Τι συμβουλές θα του δίνατε;

Οι εκδοχές των ερωτήσεων που αφορούν τη μουσική εκπαίδευση απευθύνθηκαν αποκλειστικά στους εκπαιδευτικούς μουσικής και αντίστοιχα, οι εκδοχές που αφορούν τις μουσικές δράσεις απευθύνθηκαν στους συντονιστές των μουσικών δράσεων.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

Παράδειγμα εντύπου συναίνεσης

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΟΥΣΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Έντυπο συναίνεσης για συμμετοχή σε ερευνητική εργασία

Τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: Η μουσική εντός καταστημάτων κράτησης: Διερεύνηση του βιώματος των εκπαιδευτικών μουσικής και κοινοτικών μουσικών.

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ακογιούνογλου Δήμητρα

Ερευνήτρια: Παπαγιάννη Καλλιόπη **Email:** m15para@ionio.gr **Τηλέφωνο επικοινωνίας:**

69*****

Σκοπός της ερευνητικής εργασίας

Σκοπός της μελέτης είναι η διερεύνηση της συμβολής της ενασχόλησης των ατόμων σε καταστήματα κράτησης με τη μουσική, των πιθανών προβλημάτων που παρεμποδίζουν τη διαδικασία, αλλά και των προϋποθέσεων που δύνανται να ενισχύσουν την ομαλή λειτουργία της μουσικής εκπαίδευσης/των μουσικών δράσεων στα πλαίσια καταστημάτων κράτησης.

Διαδικασία

Ο συμμετέχων θα λάβει μέρος σε μία διαδικτυακή συνέντευξη, μισής έως μιας ώρας περίπου, ημέρα και ώρα Η συνέντευξη θα ηχογραφηθεί και το ψηφιακό αρχείο ήχου θα βρίσκεται στην κατοχή της ερευνήτριας. Τμήματα των συνομιλιών πιθανόν να χρησιμοποιηθούν στην παρουσίαση της ερευνητικής εργασίας στο πλαίσιο του μαθήματος καθώς και στη διπλωματική εργασία που θα παραδοθεί.

Κίνδυνοι και ενοχλήσεις

Δεν υπάρχει κανένας κίνδυνος που να συνοδεύει τη συμμετοχή σας στην έρευνα καθώς η μαγνητοσκοπημένη συνέντευξη θα υπάρχει στην αποκλειστική κατοχή της ερευνήτριας, με σκοπό να απομαγνητοφωνηθεί και να κωδικοποιηθεί μέσω των διαδικασιών της θεματικής ανάλυσης δεδομένων.

Προσδοκώμενες ωφέλειες

Με τη συμμετοχή σας θα βοηθήσετε τη διερεύνηση τρόπων υποστήριξης της ενασχόλησης των ατόμων σε Καταστήματα Κράτησης με τη μουσική αλλά και των εκπαιδευτικών μουσικής και κοινοτικών μουσικών.

Δημοσίευση δεδομένων – αποτελεσμάτων

Η συμμετοχή σας στην έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνείτε με τη μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες θα είναι ανώνυμες και δε θα αποκαλυφθούν τα ονόματα των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με ψευδώνυμο, ώστε το όνομα σας δε θα φαίνεται πουθενά.

Πληροφορίες

Μη διστάσετε να κάνετε ερωτήσεις γύρω από το σκοπό ή τη διαδικασία της εργασίας. Αν έχετε οποιαδήποτε αμφιβολία ή ερώτηση ζητήστε διευκρινίσεις.

Ελευθερία συναίνεσης

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι εθελοντική. Είστε ελεύθερη να μην συναινέσετε ή να διακόψετε τη συμμετοχή σας όποτε το επιθυμείτε.

Συναίνεση για ηχογράφηση

Ζητείται η συναίνεσή σας για τη μαγνητοσκόπηση της συνέντευξης.

Δήλωση συναίνεσης

Διάβασα το έντυπο αυτό και κατανοώ τις διαδικασίες που θα ακολουθήσω. Με την υπογραφή μου, συναινώ να συμμετάσχω στην ερευνητική εργασία.

Ημερομηνία: /.... /2024

Ονοματεπώνυμο και υπογραφή
συμμετέχοντος

Ονοματεπώνυμο και υπογραφή
ερευνήτριας

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

Αποσπάσματα μεταγραφών

Σύμβολα που χρησιμοποιήθηκαν:

E= Ερώτηση

A= Απάντηση

[]= Εκτός ομιλίας πληροφορία

[=]= Λόγος που πέφτει πάνω στον λόγο του άλλου ή τον διακόπτει πολύ σύντομα

()= Λόγια που δεν ήταν κατανοητά

(.)= Μικρή παύση

(0.2)= Μεγαλύτερη παύση όπου ο αριθμός υποδηλώνει τον χρόνο που διήρκεσε (στην προκειμένη περίπτωση 2 δευτερόλεπτα)

> <= Επιτάχυνση λόγου

< >= Επιβράδυνση λόγου

Συνέντευξη 1ΕΜ:

E: μάλιστα. Και ποια ήταν η αρχική σας αντίδραση όταν μάθατε ότι σας δέχτηκαν;

A: εντάξει ήταν (.) "Ένιωσα (0.2) κάπως, πως να το πω; Αγχώθηκα. [=μχμ] Κάπως απότομο, μου ήρθε (.) Εεε έτσι στην σκέψη, το άγνωστο πρώτα πρώτα, σαν εε, σαν επάγγελμα έτσι; Στο να δουλεύω δηλαδή μεε, με ενήλικες. [=μχμ] Πόσο μάλλον να δουλεύω σε μια φυλακή.

E: μάλιστα, νιώθατε [=εεε (.)] προετοιμασμένος;

A: () όχι όχι δεν ένιωθα καθόλου προετοιμασμένος [γέλια]. Εεε, (.) και δεν ήξερα πως να διαχειριστώ κάποια πράγματα. (0.4) Δεν ήξερα στην αρχή μέχρι [=μχμ] να πάω να δω τι γίνεται, τι συμβ- Εεε, βασικά, ήταν η πρώτη φορά, η πρώτη μέρα που πήγα, τώρα θυμήθηκα ποια ήταν. Εε, ήταν λίγο πριν τις διακοπές των εε, λίγο πριν κλείσει το σχολείο για τα Χριστούγεννα, και μέσα βρήκα κάποιους συναδέλφους και φίλους μουσικούς που έλεγαν τα Κάλαντα.

Συνέντευξη 2ΕΜ:

Α: ναι. Κοίταξε εε, αυτό που με βοήθησε ήταν νέοι συνάδελφοι οι οποίοι ήταν μόνιμοι και ήτανε με απόσπαση. Ήταν 3 άτομα τα οποία ήταν από την αρχή που ξεκίνησε το ΣΔΕ εδωπέρα [αναφορά περιοχής], οι οποίοι είχαν πολλή όρεξη, πολύ μεράκι, εε, και αυτοί μου είπαν μη σε νοιάζει, εε θα βρεις τα πατήματά σου σιγά σιγά, κι ότι θέλεις, μας φωνάζεις. Αυτό ήταν μεγάλη ασφάλεια και μεγάλη σιγουριά, να ξέρω πως αν κολλήσω κάπου, θα έχω μια βοήθεια. Ειδικά η [όνομα] βοήθησε πάρα πολύ.

Συνέντευξη 3ΕΜ:

Α: εεε, είναι πολλά πράγματα τα οποία λες, θέλω να κάνω, μπορώ να τα κάνω; [=Μχμ] () θα κάνω. Και αν το κάνω, μήπως δημιουργηθεί κάποιο πρόβλημα; Δηλαδή, είναιι πολλές οι προκλήσεις. [=Μχμ] Καιι εννοείται ότι λες οκεί, δεν είναι ότι θα δοκιμάσω την τύχη μου, έτσι; Ξεκάθαρα. [γέλιο]. Αλλά από την άλλη, είναι αυτό που λέμε το challenge. Γι' αυτό σας λέω, με βλέπετε ενθουσιασμένη γιατί είμαι ενθουσιασμένη, πραγματικά. [γέλιο]

Συνέντευξη 4ΕΜ:

Α: καταρχάς αλλάζει όλη η στάση τους απέναντι στο τι είναι μουσική. [=Μχμ] Μου 'λέγαν στην αρχή βάλε Γονίδη, βάλε το ένα, βάλε τ' άλλο. [=γέλιο]] Και λέω αυτά τα ακούτε εκεί που είστεεε, στα, γιατί έχουνε τα ακουστικά, λέω βάλτε τα εσείς, εδώ θα ακούσουμε κάτι άλλο. [=Μχμ] Εεεμ, (.) οπότεεε, καταρχάς αλλάζει όλη η στάση, ένα αυτό. Βλέπουνε, ότι μπορούν να κάνουν και άλλα πράγματα μέσω της μουσικής. Ε, μπορούν να εκφραστούνε μέσα από αυτή, μπορούνε, να τους κρατάει συντροφιά εεε, να τους φτιάξει τη διάθεση, αλλά να τους κάνει και να σκεφτούνε () πράγματα. Εεεε, να τους κατευνάσει τα συναισθήματα ή να τους τααα, εξεγείρει. Εεεεμ, (.) τς, εεμ (0.3) τι άλλο; Μπορεί να τους ανεβάσει την αυτοπεποίθηση. Εε, (.) μαθαίνουν να λειτουργούν ως ομάδα. [=Μχμ]

Συνέντευξη 1ΚΜ:

Α: δεν είχα δουλέψει ποτέ σε τέτοιο περιβάλλον, οπότε ήταν πολύ ενδιαφέρον για μένα, δεν ήξερα τι να περιμένω ουσιαστικά, εε, οπότε αυτό ήταν κίνητρο. Και επίσης πριν, πριν ξεκινήσω, είχα πάει μια φορά σε μια συνάντηση που έκαναν εκεί καιι μου

έκανε εντύπωση το πώς, πως είχε δημιουργηθεί μια ομάδααα, ε ανθρώπων που, τς για την ώρα του μαθήμα-, της δράσης τέλος πάντων γιατί δεν ήταν μάθημα, κάπως αυτό που ένιωθα ήταν ότι ήτανε άνθρωποι οι οποίοι ήτανε πάρα πολύ,
[...]

A: τς, και με-, με-, με μεγάλο πάθος και πώρωση προς τη μουσική. Εεε, Οπότε αυτό μεεε, με συγκίνησε [=μχμ] καιιι, και ήθελα ναα, τς, ήθελα να εμπλακώ αυτό τον χώρο να δω πως, η μουσικήη λειτουργεί σε ένα χώρο τέτοιο, που οι άνθρωποι είναι κλεισμένοι σε έναα, ξέρεις η έννοια της ελευθερίας αποκτά εντελώς άλλο ().

Συνέντευξη 2ΚΜ:

A: κοίταξε, ο ρόλος του μουσικού είναι (0.7) θα σου πω από τη δική μου οπτική [=μμ] έτσι;

E: ναι ναι ναι.

A: (0.2) Τς, (0.3) να δείξεις μια πανοραμική εε, μια πανοραμική εικόνα στη μουσική, να δείξεις κάποιες κατευθύνσεις και μετά να το αφήσεις να πηγαίνει. Δηλαδή δεν είναι να κάνεις leading [=μχμ], να τους οδηγείς. Πρέπει να δώσεις κάποια ισχυρά δομικά στοιχεία, να είσαι σίγουρος ότι τα έχουνε λάβει και τα έχουνε βιώσει και σιγά σιγά υπάρχει τς, η-, εε, κατάκτηση αυτών των στοιχείων και μετά πρέπει να φύγεις, να είσαι ένα μέλος της κατάστασης, μέλος της παρέας. [=μχμ] (0.2) [=μάλιστα]

Συνέντευξη 3ΚΜ:

A: Δηλαδή δεν είναι ένα πλαίσιο στο οποίο, πως να σου πω, πραγματικά ψυχοκοινωνικά σε προετοιμάζει για το τι μπορείς και πρέπει να κάνεις. Διότι ως μουσικός, ως καλλιτέχνης γενικά, μπορείς να μπεις μέσα και να , να φέρεις τη συνθήκη πάνω κάτω, με ποια έννοια; Ότι εγώ μπορώ να πάω εκεί και να πω ωραία, θα ήθελα να γράψουμε το κάθε άτομο ένα τραγούδι για τη ζωή του και τι τον έφερε εδώ, γράψτε στίχους, θα γράψουμε μουσική, και ξαφνικά να γίνει ένα άνοιγμα το οποίο ψυχολογικά να μην μπορεί να το σηκώσει η συνθήκη της φυλακής και της ομάδας και να γίνει, δηλαδή κάπως να ανατραπούν οι ισορροπίες και εγώ να έχω πάντα το πρόσχημα...

Συνέντευξη 4ΚΜ:

A: και [=μχμ] και λέω ντάξει λογικά, (.) προς το λαϊκό θα πάμε και κανένα έντεχνο.

Λοιπόν την πρώτη χρονιά, θυμάμαι, πέρα από παλιούς ροκάδες και τέτοια ελληνική ροκ, κλασική, όπερα, τζαζ πάρα πολύ. Κάποιοι λέγανε και συγκεκριμένα bebop jazz ξέρω 'γω... Και ένας, ένας τόλμησε να πει Παντελίδη και τον γιουχάρανε [γέλια]. Και λέω-, και λέω, και επίσης λέω έλα, παρ' το πάλι, βγάλ' το... [=ναι]

[...]

κάπως προσπαθώ να μπαίνω με μηδέν-, μηδέν σκέψεις για το τι μπορεί να είναι και ίσα ίσα ακριβώς αντίθετο, ότι ξέρεις είναι μια μικροκοινωνία, όσο υπέροχους ανθρώπους θα βρεις έξω, και όχι, που να σου ταιριάζουν, το ίδιο θα είναι και... είναι απλώς, ξέρεις [=μμ]...